

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TARİH ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Esra SARIYILDIZ
20132004001

2018

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

XIX. YÜZYILDA GİRESUN ŞEHRİNDE VAKIFLAR

Yüksek Lisans Tezi

Esra SARIYILDIZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Oktay KARAMAN

GİRESUN, 2018

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .../.../2017 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Esra SARIYILDIZ' ın, “*XIX. YÜZYILDA GİRESUN ŞEHRİNDE VAKIFLAR*” başlıklı tezini incelemiş olup aday .../.../2017 tarihinde, saat:..... ‘da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/ Doktora/ Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

SINAV JÜRİSİ	ÜNVANI, SOYADI	İMZASI
ÜYE (BAŞKAN)		
ÜYE		
ÜYE		
ÜYE		
ÜYE		

ONAY

...../...../2017

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

05/02/2018

Esra SARIYILDIZ

ÖNSÖZ

Giresun'un XIX. yüzyıldaki sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı hakkında bilgi veren çalışmalara katkıda bulunabilmek amacıyla ortaya çıkardığımız bu araştırmamızın ana kaynağı Şer'iyye Sicilleri, Vakıf kayıtları ve döneme ait diğer kaynaklardır. Bu çalışma da gelişmekte olan şehir tarihi araştırmalarının siyasi boyutunun yanı sıra son zamanlarda yapılan çalışmalarla önemi artan şehrin sosyal, ekonomik ve kültürel vaziyetinin konusu vakıf müessesini, XIX. yüzyıl boyunca Giresun şehrinde incelemeye çalıştık.

XIX. Asırda Giresun şehrinde vakıf müessesesi ve işlevlerinin neler olduğu ve sosyal hayata olan katkılarını ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu amaçla öncelikle kaynakların tespiti ve temini yapıldı sonrasında konuyla ilgili yapılan araştırmalar ve konunun eksik kalan yönleri tespit edildi ve önemli araştırmaları bulunan isimlerin eserlerini inceleyerek çalışmamızın eksik yönlerini tamamlamaya ve konu bütünlüğünü oluşturmaya çalıştık. Böylece genel hatları ortaya çıkan araştırmamızda öncelikle kaynakları, sonrasında yukarıda bahsettiğimiz uzman araştırmacıların çalışmalarını kullanarak çalışmamızın bütünlüğünü sağlamaya çalıştık.

Çalışmalarım esnasında kıymetli zamanlarımı benim için ayıran, kaynakların değerlendirilmesi konusunda bana yol göstererek, onlardan en iyi şekilde faydalanmamı sağlayan kıymetli Hocam Yrd. Dr. Oktay KARAMAN'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Yine çalışmalarım esnasında teşvik ve yardımlarını esirgemeyen eşim Bekir SARIYILDIZ'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca Giresun İl Halk Kütüphanesi, Giresun Kent Arşivi ve Giresun Müzesi çalışanlarına yardımları ve sabırları sebebiyle teşekkür ederim.

Esra SARIYILDIZ

05/02/2018

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihinin anlaşılması açısından önemli bir kaynak olan vakıf müessesenin, XIX. Yüzyıl boyunca Giresun'da gösterdiği faaliyetleri incelenerek şehrin, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden gelişimi gösterilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de şehir tarihçiliği olması gereken noktadan oldukça uzaktır. Ancak son zamanlarda bu konuya olan ilginin artması şehirlerin siyasi tarihinin yanında sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan da araştırılması yolunu açmıştır. Giresun'da konu olarak vakıflar üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak vakıfların XIX. asır boyunca şehirdeki rolü bir bütün halinde ele alınmamıştır.

Bu çalışma da vakıf eserlerine ait belgeler ve döneme ait kaynakların yanında yapılan akademik çalışmaların yardımıyla şehrin XIX. Yüzyıldaki siyasi tarihinin dışına çıkılarak sosyal, ekonomik ve kültürel tarihi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Vakıf, Giresun'da Vakıf, Şehir Tarihi

ABSTRACT

By examining the waqf institution, Giresun, which is an important source for understanding the social, economic and cultural history of the Ottoman State, throughout the centuries, social, economic and cultural development has been tried to be demonstrated.

City historiography in Turkey is far from the point it should be. However, the recent interest in this issue has opened the way for the investigation of history in terms of social, economic and cultural as well as the political history of the cities. Important work has been done on waqf in Giresun as a subject. However, the role of waqfs for the century in the city has not been taken as a whole.

In this study, with the help of the academic works done besides the documents belonging to the waqf and the sources of the revolutions, the social, economic and cultural history of the century has been tried to be revealed by going beyond the political history.

Key Words

Waqf, waqf in Giresun, City of History

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**XIX. YÜZYILA KADAR GİRESUN'DA FAALİYET GÖSTEREN OSMANLI
DÖNEMİ VAKIFLARINA GENEL BİR BAKIŞ**

1.VAKIF MÜESSESİNİN TANIMI	6
2. VAKFIN UNSURLARI.....	8
2.1. Vakfeden	8
2.2. İrade Beyanı (Vakfiye)	9
2.3. Vakfedilen Mallar ve Vakıftan Yararlananlar.....	9
3. VAKIF ÇEŞİTLERİ	10
3.1. Hâsbi (Hayri) Vakıflar	10
3.2. Evlatlık (Aile) Vakıfları	11

VIII

3.3. Para Vakıfları	12
4. HİZMET ALANLARINA GÖRE VAKIFLARA GENEL BİR BAKIŞ.....	12
4.1. Eğitim Amaçlı Kurulan Vakıflar	12
4.2. Dini Amaçlı Kurulan Vakıflar	15
4.3. Sosyal Düzeni Koruma Amaçlı Kurulan Vakıflar	16
4.4. Bayındırlık Hizmetlerini Karşılama Amaçlı Kurulan Vakıflar.....	19
5. XIX. ASIRDA VAKIFLARIN İŞLEYİŞİ ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL'DA GİRESUN'DA FAALİYET GÖSTEREN VAKIFLAR

1. GİRESUN VE ÇEVRESİNDE İLK VAKIF ESERLERİ.....	23
2. DİN HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR	24
2.1. Cami ve Mescit Vakıfları	25
2.1.1. Hüdavendigar (Yavuz Sultan Selim) Cami	26
2.1.2. Hacı Hüseyin Cami.....	27
2.1.3. Kale Cami	27
2.1.4. Hacı Miktad Ağa Cami.....	28
2.1.5.Çınarlar Cami	28

2.1.6. Şeyh Kerameddin Cami.....	28
2.1.7. Kapu (Seyyid Mehmed Paşa) Cami	29
2.1.8. Soğuksu Cami.....	29
2.1.9. Gemiler Çekeği Cami	29
2.1.10. Fatih Cami	30
2.1.11 Taş Mescit	30
2.1.12.Köy Camileri	31
2.2. Tekke ve Zaviye Vakıfları	34
2.3. Türbe, Hatim ve Kurban İşleriyle İlgilenen Vakıflar	35
3. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR	36
3.1. Mektep ve Medrese Vakıfları	36
3.1.1. Sıbyan Mektepleri	39
3.1.2. Rüştüye Mektebi	40
3.2. Kütüphane Vakıfları	41
4. BAYINDIRLIK HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR	42
4.1. Ulaşım ve Konaklama Vakıfları(Bedesten ve Han Vakıfları)	43
4.2. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleriyle İlgilenen Vakıflar	44

4.3. Su Hizmetleri Vakıfları	45
4.3.1. Hamam Vakıfları	46
4.3.2. Çeşme Vakıfları	46
5. AZINLIKLARA AİT VAKIFLAR	47
SONUÇ	50
KAYNAKÇA	52
EKLER	61
ÖZGEÇMİŞ	71

KISALTMALAR

- A.g.e. : Adı geçen eser
A.g.m. : Adı geçen makale
A.g.t. : Adı geçen tez
BEO. : Babıali Evrak Odası
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BOA. A.}MKT. : Sadaret Mektubi Kalemi
BOA. A.}MKT. UM. : Sadaret Umum Vilayet Evrakı
BOA. AE.SMHD.I. : Ali Emiri Tasnifi I.Mahmut
BOA. C..MF.. : Cevdet Maarif Fonu
BOA. EV. BRT. : Evkaf Berat Defteri
BOA. EV. EVM. : Evkaf Evamir-i Maliye Defteri
BOA. EV. MH.. : Evrak Muhasebe Kalemi
BOA. EV. MKT. CHT.: Evkaf Mektubi Cihat Kalemi
BOA. EV. MKT.: Evkaf Mektubi Kalemi
BOA. EV. ZMT. : Evkaf Zimmet Halifeliği
BOA. EV.d...: Evkaf Defterleri
BOA. HAT.: Hattı Hümayun
BOA. MKT.: Mektubi Kalemi
BOA. TT.d.. : Tapu Tahrir Defteri
BOA. VGM. DEFTER. : Vakıflar Genel Müdürlüğü Defteri
BOA. AE. SMST.III : Ali Emiri III. Mustafa
C. : Cilt
GŞS. : Giresun Şer'iyye Sicilleri
İA. : İslam Ansiklopedisi
OTAM : Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
TŞS. : Trabzon Şer'iyye Sicilleri
TVS. : Trabzon Vilayet Salnamesi

TABLO

Tablo 1: XIX. Yüzyıl'da Giresun Merkez'de Faaliyet Gösteren Camiler	26
Tablo 2: 1869 Trabzon Vilayeti Salnâmesi'ne göre, XIX. YY. İkinci Yarısında Giresun'da Eğitim Faaliyetleri.....	37
Tablo 3: 1869 tarihli Salnameye göre, Giresun'daki Sıbyan Mektepleri.....	40

GİRİŞ

Giresun şehri, Karadeniz Bölgesi'nin doğu bölümünün en batısında yer almaktadır.¹ Şehrin kuzeyi Karadeniz, güneyi Kelkit Vadisi, batısı Ordu ve doğusu Trabzon kentleri ile çevrelenmektedir.² Yaklaşık olarak 6.934 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının binde 8,5'ini kaplamaktadır. Kıyı kesimlerinin kısmen düz olmasının yanında kıyıdan iç tarafa doğru kısa mesafede oldukça yükseltisini artıran dağ sıraları şehrin coğrafyasının % 94'lük kısmını oluşturmaktadır.³ Kentin genelinde engebeli arazi şartları hâkim olmakla birlikte, dağların ardında kalan iç kesiminde arazi şartları daha düzdür.⁴ Kıyı ile iç kesim arasındaki bölgeyi kaplayan yüksek dağlar,⁵ ancak Harşit vadisi ve Aksu vadisi yollarıyla iç kesime ulaşan iki güzergâhta ulaşımın izin vermesinden dolayı,⁶ kıyı kuşağından dış dünyaya açılabilme 1950'li yıllara kadar sadece deniz yoluyla mümkün olmuştur.⁷

Doğu Karadeniz'in önemli yerleşim yerlerinden biri olan Giresun, kıyı ile iç kesim arasındaki ulaşımın daha rahat yapılabilirdiği Aksu Vadisi güzergâhının kıyı ile bulunduğu bölgenin hemen batısında kurulmuştur. Denize doğru uzanan bir yarımada üzerinde yer alan şehirde kale, yerleşimin merkezini oluşturmaktadır.⁸

Anadolu'da kurulan Türk-İslam devletlerinin merkezlerinin bölgeye uzaklığı, bölgenin engebeli ve zor coğrafi şartlarından dolayı ulaşımın oldukça zor olması ve coğrafi yapının nüfusun yerleşmesi üzerindeki etkisi gibi nedenlerden dolayı, Giresun

¹ Selçuk Trak, "Giresun-Ordu ve Ardülkesinde Beşeri Coğrafya Araştırmaları", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 2, S.1, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1943, s. 145-146; Besim Darkot, "Giresun", **İA**, C. 4, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 789.

² Metin Tuncel, "Karadeniz", **İA**, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2004, s. 385-386; Ahmed Ardel, "Karadeniz", **İA**, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s.130-131.

³ Feridun Emecen, "Giresun", **DİA**, C.14, TDV Yayınları, İstanbul 1996, s. 78; **Giresun Kent Kültürü**, Erdoğan Altınkaynak (ed.), Giresun Valiliği Yayınları, Ankara 2008, s. 9.

⁴ **Giresun Kent Kültürü**, s. 9-10.

⁵ Sırrı Erinç, "Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşafı Şeritler", **Türk Coğrafya Dergisi**, S. 7-8, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, İstanbul 1945, s. 120.

⁶ Oktay Karaman, **Giresun Kazası (1850-1900)**, Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999, s. 35.

⁷ Ünsal Bekdemir, **Karadeniz Kıyı Kentleri**, Çizgi Kitapevi, Konya 2007, s. 113.

⁸ Emecen, "Giresun", s. 78.

ve çevresi bölgede Türk-İslam medeniyetine ait müessese ve yapıların izlerini takip etmeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkileri XV. Asrın başlarından itibaren görülmekteyken, hâkimiyeti ve teşkilatlanması aynı asrın sonlarından itibaren görülmektedir.⁹

Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Trabzon üzerine sefere çıktığından Giresun şehri ve batısı Türk hâkimiyeti altındadır.¹⁰ Osmanlı öncesi dönemde zaman zaman Trabzon Rum Devleti hâkimiyeti altında olan bölge pek çok defa Türk akın ve fetihlerine şahit olmuştur.¹¹ Bahsedilen bu dönemde bölgede önemli bir Türk-İslam müessesinden bahsedilemez, ancak Osmanlı fethinden sonra bölgede vakıf müesseslerinin izine rastlanılmaktadır.¹²

Osmanlı hâkimiyeti altında bir liman şehri olan Giresun hakkındaki ilk ve ayrıntılı bilgiler, XV. ve XVI. yüzyıllara ait Trabzon Sancağı tahrir defterlerinde bulunmaktadır. Yoğun Çepni nüfusundan dolayı ilk kayıtlarda Çepni vilayeti olarak adlandırılan bölgede, tahrir defterlerinden en erken tarihli olanına göre;¹³ 1486 yılında yerleşmenin kale içi ve çevresi civarında olduğu, askerî varlığı ile ön plana çıkan bir şehir özelliği göstermekle, şehirde yaklaşık 600-700 kişinin yaşadığı tahmin edilebilmektedir.¹⁴

Giresun'un bir Türk-İslâm şehri haline gelişi, XV. asrın sonlarından itibaren başlamaktadır. Bunda, bölgede idarecilik yapan Yavuz Sultan Selim'in önemli rolü olmuştur. Yavuz burada bir cami yaptırdığı gibi sivil iskânı da desteklemiş, böylece şehrin fizikî gelişimi hızlanmaya başlamıştır.¹⁵ 1579 yılında Trabzonlu seyyah Âşık Mehmed, Giresun'dan bahsederken "*etrafında sur olmayan, sahilde yer alan bir çarşısıyla ve cuma namazı kılınabilir camii olan küçük bir kasabadır. Bağları, bahçeleri çoktur*" şeklinde şehri tasvir etmektedir. Bu bilgilere göre, Âşık Mehmed

⁹ Emecen, "Giresun", s. 79-80.

¹⁰ Mehmet Öz, **XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 25; Faruk Sümer, **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, s. 329.

¹¹ İbrahim Tellioglu, **Trabzon Rum Devleti**, Serander Yayınları, Trabzon 1999, s. 121.

¹² Mehmet Fatsa, **Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserleri**, Giresun Belediyesi Yayınları, Giresun 2008, s. 18.

¹³ F. Emecen, "XV-XVI. Asırlarda Giresun ve Yöresine Dair Bazı Bilgiler" **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Aralık 1989, S. 4, Samsun 1989, s.157-158.

¹⁴ Emecen, "Giresun", s. 80.

¹⁵ Feridun Emecen, "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri", **Giresun Tarih Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996)**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, s. 23.

Giresun Kalesi dışında, doğu kesiminde sahilde bulunan iskâna ait kısmı anlatmaktadır.¹⁶ 1682 yılında Giresun şehrinde bulunan Müslüman mahalle sayısının, şehir dışından Türk getirilerek iskân edilmesi sayesinde arttığı tespit edilmektedir.¹⁷

1701 yılında Giresun'da bulunan Tournefort, şehrin limanın büyük olduğunu ve yelkenli gemilerin barınması için uygun olduğunu vurgulamaktadır. Tournefort, o zamanki şehrin görünüşünü belgelemek için bir de denizden şehrin bir resmini yapmıştır. Bu resimde limanı ve limandaki gemileri de çizerek, bu yıllarda denizyolu ulaşımının Giresun'da oldukça yaygın olduğunu göstermek istemiştir.¹⁸ XIX. yüzyılda Giresun şehri iki limana sahip olmasının yanında şehirde pek çok dükkân ve 1.000 kadar evin bulunduğu kayıtlarda görülmektedir.¹⁹

Giresun, XVI. yüzyılın sonlarından, araştırmamızın tarihi aralığı olan XIX. Yüzyılın ortalarına kadar idarî birim olarak mevcut kaza statüsünü korumuş, Trabzon Eyaleti'nin, Trabzon Vilayeti 'ne bağlı kaza merkezi olarak kalmıştır. Bu kazanın doğusunda Tirebolu Kazası, batısında Ordu Kazası, kuzeyinde Karadeniz ve güneyinde ise, Karahisar-ı Şarkî Sancağı bulunmaktadır. Ancak konumuz tarihi olan XIX. Yüzyılda Giresun'un idari sınırları ve tabii bulunduğu idari merkez değişken bir hal almıştır. Asrın başlarında Trabzon'a bağlı olan kaza, 1855-1857 yılları arasında Trabzon ve Ordu livâları arasında idari bağlılığı pek çok kez değişmiştir. 1866 yılı Devlet Salnamesinde, Trabzon eyaletine bağlı bir livâ olarak zikredilen Giresun ve sınırları batıya doğru genişleyerek bugünkü adı Bulancak olan Akköy ve Piraziz'i de içine almıştır. Bunun dışında kazaya, Keşap ve Kırık nahiyeleri bağlansa da; bu durumu uzun süre koruyamayarak ve 1868 yılında tekrar Trabzon sancağının kazası olmuştur.²⁰

1870-1874 yıllarına ait salnamelere göre kentin yaklaşık 50-55 bin nüfusa sahip olduğu tahmin edilebilir. 1875'ten 1878'e kadar Karahisar'ı-şarkî sancağına

¹⁶ Feridun Emecen, "Clavijo'dan Fallmerayer'e Giresun'da Seyyahlar (1404-1840)", **Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998)**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 24-25; Faruk Sümer, **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1992, s. 99.

¹⁷ Emecen, "Giresun", s. 81-82.

¹⁸ Karaman, **a.g.t.**, s. 17.

¹⁹ P.Minas Bijişkyan, **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası (1817-1819)**, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 1969, s. 37-38.

²⁰ Karaman, **a.g.t.**, s. 75-76.

bağlanan Giresun kazası, 1879'da tekrar Trabzon merkez sancağına dâhil edildi ve bu durumunu Cumhuriyet döneminde müstakil vilâyet olana kadar sürdürdü. 1891'de yılında bölge hakkında bilgi veren V. Cuinet, kazada yüz elli yedi cami, bir tekke, yedi yüz altmış dört dükkân, yirmi dokuz han, yüz kırk altı köy bulunduğunu ve nüfusun 64.526 olduğunu belirtmektedir.²¹

Şehrin Osmanlı hâkimiyeti altında olduğu yaklaşık altı asır boyunca nüfusunun oldukça arttığı ve artık bir kent haline geldiği verilen rakamlardan açıkça anlaşılmaktadır.²² Nitekim Türk-İslam kentleşmesinin temel unsurları olan cami, mescit, medrese, tekke, zaviyelerin yanında insanlığın yegâne ihtiyacı olan mektep, hastane, kütüphane, misafirhane, imarethane, hamam, çeşme, yol, köprü ve kervansaraylar, Osmanlı idaresi altında olan bu dönemde ya devlet eliyle ya da bölge insanın kendi tasarruflarıyla insanların hizmetine sunulmuştur.²³ Yapılan bu müesseselerin çoğunun varlıklarını ve işlevselliklerini devam ettirebilmeleri için ekonomik bir desteğe ihtiyaç duyulmuş ve vakıf sistemiyle bu durum çözülmüştür. Osmanlı idaresi altında Giresun kazasında, insanlığın hizmetine sunulmuş bu yapılara ve varlıklarını devam ettirebilmeleri içinde kurulan pek çok vâkıfa rastlamaktayız.²⁴

Konumuz itibariyle XIX. Yüzyılda Giresun kazasında kurulan ve aynı asırda varlığı devam ettiren vakıf kuruluşlarını incelediğimiz bu çalışmamız da, vakıfların bölge insanına sağladığı hizmetleri ve Giresun'daki sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan yaptığı katkıları izah etmeye çalışacağız.

İki ana bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde vakıf müessesinin tanımı yapılmış ve vakıf ile ilgili genel bilgiler verilerek konuya başlanmıştır. XIX. Yüzyıla kadar Giresun ve çevresinde kurulan ilk Osmanlı vakıf müesseseleri hakkında genel bilgiler verilerek başladığımız ikinci bölümde ise Giresun'da XIX. Yüzyıla ait olan Osmanlı vakıf eserleri tespit edilmiş, bu vakıfların hangi alanlarda hizmet verdikleri ve topluma olan faydaları kaynaklar ve yapılan araştırmaların yardımlarıyla izah edilmeye çalışılmıştır.

²¹ Emecen, "Giresun", s. 83.

²² Davut Kılıç, İbrahim Topal, "Salnamelerde Giresun'un Sosyal ve Dini Yapısı 1869-1905", **Karadeniz**, S. 12, Yıl 3, Kültür Ajans Yayınları, s. 75-76.

²³ Ziya Kazıcı, **Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti**, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014, s. 137-138.

²⁴ Fatsa, **a.g.e.**, s. 17-20.

Böyle bir konunun çalışılması fikri, son zamanlarda gelişen şehir tarihi çalışmalarının diğer bir yönü olan sosyal açıdan şehir tarihini inceleme amacıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı kentlerinin kurulması ve insanların ihtiyacını karşılamak amaçlı kurulan müesseselerin varlıklarını devam ettirmeleri amacıyla kurulan vakıf sistemi, bir şehrin sosyal tarihini öğrenme açısından oldukça önemlidir. Biz de bu çalışma da XIX. yüzyıl Giresun Şehri'nin vakıflarını inceleyerek, kentin bahsedilen yüzyıldaki sosyal, ekonomik ve kültürel tarihini ele alıp bu konuyu izah etmeye çalıştık.

Yapılan bu çalışma da Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Arşivi'ne ait belgeler, Şer'iyye Sicil Defterleri, Trabzon Vilayeti Salnâmeleri ve döneme ait kaynaklar incelenmiş, ayrıca konumuz ile ilgili Prof. Dr. Feridun Emecen, Yrd. Doç. Oktay Karaman, Mehmet Fatsa ve Ayhan Yüksel gibi önemli araştırmacıların konuyla ilgili kitap, makale ve bildirileri çalışmamıza önemli bir rehber olmuştur. Bölgenin XIX. asırdaki sosyal, iktisadi ve kültürel durumu incelenip, bu dönemde bölge vakıflarının diğer bir ifadeyle hayrat teşkilatının hizmetleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitekim imalattan tüketime, toplumsal ilerlemeden, kültürel gelişmeye hemen hemen toplumun bütün alanlarıyla ilişkisi olan bu müesseseyi Giresun şehri örneğinde araştırıp, incelemeye ve elde edilen bilgilerle de bu çalışmayı ortaya çıkarmaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYILA KADAR GİRESUN'DA FAALİYET GÖSTEREN VAKIFLARA GENEL BİR BAKIŞ

1. VAKIF MÜESSESİNİN TANIMI

Vakıf, kelime anlamı olarak bir malın hukukî bir işlemle sahibi tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir amaçla tamamen tahsis edilmesidir.²⁵ Vakıfların, kişilerin kendi hür iradeleriyle mallarının oluşmasından, herhangi bir sebeple ortadan kaldırılmasına kadar olan süreç, devlet tarafından hukuk teminatı altına alınmıştır.²⁶ Vakfın temelinde bulunan insanlığa karşı şahsî ve vicdanî sorumluluk hissi, iyilik, şefkat, yardımlaşma ve dayanışma duygusu gibi değerler ve bu değerleri kendisine ilke edinen kişinin özgür iradesi yer almaktadır.²⁷

Dünya üzerindeki ilk vakıfların kuruluş amacının, tarihi rivayetler ve günümüze ulaşan eserlere bakıldığında dini gayelerle olduğu görülmekte ve zamanla dini amaç dışında çeşitli alanlara yayıldığı anlaşılmaktadır.²⁸ Vakıf müessesinin büyük gelişme kaydetmesi ve önemli yapılarının ortaya çıkması İlk İslam Devletleri dönemindedir.²⁹ Vakıf teşkilatı, VIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın sonlarına değin, İslam ülkelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında önemli bir hayır müessesesi durumuna gelmiştir.

İlk defa ne zaman kurulduğu konusunda farklı fikirlerin ortaya atıldığı vakıf müessesesi, Türk-İslam tarihinde ilk defa Karahanlı Emiri Tamgaç Buğra Han

²⁵ Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", İA, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 475.

²⁶ Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDV Yayınları, Ankara 1995, s. 31.

²⁷ Günay, "Vakıf", s. 478.

²⁸ Günay, a.g.m., s. 475.

²⁹ Ziya Kazıcı, *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, Marifet Yayınları, İstanbul 1985, s. 54.

tarafından kurulan bir vakıf medrese ile başlamıştır.³⁰ Karahanlıların ardından, hâkimiyet sağladıkları bölgelerde mali güçlerini kullanarak vakıf müesseseleri kurarak, kurulan vakıfların devamlılığının sağlanmasını önemsemiş olan; Selçuklular, Harzemşahlar, Eyyubiler, Mısır Türk-İslam Devletleri, Anadolu Selçuklu ve Suriye Memlûkleri gibi devletlerle beraber Osmanlılarda vakıf teşkilatlanmasına ayrı bir özen göstermişlerdir.³¹

Osmanlı Devleti'nde vakıf müessesesi, altın çağlarını yaşadığı XV-XVII. yüzyıllar arasında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bahsettiğimiz bu sürece ait tahrir defterlerini incelediğimizde; vakıf gelirleri ekonominin üçte biri oluşturduğu görülmektedir.³²

Türk- İslam kültüründe şehirlerin kurulması ve gelişmesi sürecinde vakıf müessesenin önemli bir rolü bulunmaktadır.³³ Özellikle Osmanlı döneminde, vakıf müessesesi hayırseverlik duygusuyla yardımlaşmanın yanında, eğitim ve öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, belediyelere ait hizmetler, esnaf teşkilatları ve askerî hizmetler gibi pek çok alandaki faaliyetlerin devamlılığını sağlamıştır.³⁴ Osmanlı klasik döneminde eğitim, sağlık, din hizmetleri ve kültürel faaliyetlerin karşılanması için bütçeden doğrudan bir kaynak ayrılmadığı görülmektedir. Osmanlı ülkesinde bu gibi hizmetlerin karşılanmasının devletten bağımsız ekonomik birimler olarak teşkilatlanmış olan vâkıflar aracılığıyla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.³⁵

Osmanlı ülkesinde şehir ve kasabaların kurulması ve gelişmesinde tamamlayıcı unsur olan mescit, cami, mektep, medrese, bankacılık, han, imarethane³⁶, tekke, zaviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, hastaneler, çeşmeler, hamamlar, yollar,

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 10-11.

³¹ Kazıcı, **İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar**, s. 55.

³² Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, Baha Matbaası, İstanbul 1970, s. IV-XVI.

³³ Feridun Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 86.

³⁴ Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 447-448.

³⁵ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994, s. 183-184.

³⁶ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, MEB Yayınları, İstanbul 2004, s. 61-63.

köprüler, kervansaraylar gibi yapılar ve hizmetlerinin devamını sağlayan vakıf müessesesi kentleşmenin önemli unsurlarından biri olarak görülebilir.³⁷

2. VAKFIN UNSURLARI

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre bir vakıf işleminde dört unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan ilki vakfeden kişi, ikincisi vakfeden kişinin irade beyanı, üç ve dördüncüsü vakfedilen mal ve vakıftan yararlananlardır.

2.1. Vakfeden

İslam hukukuna göre, temyiz gücüne sahip, bulüğ ve rüşd sahibi kişilerin mallarının bir kısmını hayır amacıyla bağışlaması işini yapan şahıstır. Yukardaki özelliklere sahip olmayan kişiler ancak öldükleri zaman vasiyet yoluyla vakfeden kişi olabilirler.³⁸

İslam hukukunda mallarını vakfeden kişinin bazı özelliklere sahip olması aranmaktadır;

- a) İlk olarak vakfedenin iyi ile kötüyü ayırt edebilmesi kudretine sahip olması gerekir,
- b) Vakfedenin yetişkinliğe ulaşmış olması ve olgunlaşmış olması gerekir,
- c) Mallarının tasarrufunun kendinde olması gerekir ve eğer borçluysa sadece borcundan fazla olan mallarının vakfedilmesine izin verilir,
- d) Vakıf sahibinin özgür bir birey olması gerekir. Vakfedenin kendi rızası şarttır. Zor kullanılarak veya korkutularak yapılan vakfetme, vakıf şartlarına uygun değildir. Ayrıca mallarını vakfeden şahsın Müslüman olması gerekmediği gibi, vakıftan yararlanacaklarında aynı dinden olmaları zorunluluğu yoktur.³⁹

³⁷ Bahaeddin Yediyıldız, “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi”, **Osmanlı**, C. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 18; Günay, a.g.m., s. 479.

³⁸ Bahaeddin Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 4; Öztürk, **a.g.e.**, s. 19-20.

³⁹ Kazıcı, **a.g.e.**, s. 42-43; Günay, a.g.m., s. 475-478.

2.2. İrade Beyanı (Vakfiye)

Vakfedenin, vakfettiği malının hangi hayır işlerinde kullanılacağını, ne şekilde yönetileceğini gösteren senetine vakfiye denilmektedir. Başlangıçta sözlü olarak yapıldığı anlaşılan bu sözleşme daha sonra bazı aksaklıklar sebebiyle yazılarak belirlenmesiyle vakfiyeler ortaya çıkmıştır. Böylece vakfiyeler kurulan vakfin nasıl idare edileceği, nerelere ne gibi harcamalar yapılacağı, kaç kişinin çalışacağı, bunlara ne kadar maaş ödeneceği, harcamaların hangi gelirlerle karşılanacağı, vakıftan kimlerin ne şekilde faydalanacağı gibi hususların ayrıntılı şekilde belirlendiği belgeler haline gelmiştir⁴⁰

Vakıf defterleri ya da vakfiyeler belli bir ölçütte hazırlanmaktadır.⁴¹

“Allah’a hamd u senâda bulunulan bir davet rüknünden sonra Hz. Muhammed’e salât ve selamdan sonra, hayır ve hasenatın ecr ü sevâbı için bu konudaki ayet ve hadisler yer almaktadır. Devamında vakfedenin kim olduğunun tanımı yapılır, vakıf idarecisi olan mütevellinin tanımı ve tayini, vakıf edilen mevkufun neler olduğunun anlatımı yapılmaktadır. Sonrasında ise vakıf şartları, nasıl idare edileceği ve mevkufa ait gelirlerin sarf yerleri, müesseselerde kaç kişinin çalışacağı ve bu çalışanlara ödenecek ücret miktarı gibi şartlar belirtilir. Vâkıfın var olduğu sürede vakfın değiştirilmesi, bozulması, ilave ve çıkarmalar yapılmasına dair sahip olduğu haklar belirtildikten sonra, vakfın mütevelliyeye teslimi belirtilir.”⁴²

2.3. Vakfedilen Mallar ve Vakıftan Yararlananlar

İnsanların yararlandığı vakıf eserleri arasında cami, mescit gibi dini; medrese, dârül-Kur’an gibi eğitim; tekke ve zaviye gibi barınma ve toplanma yerleri, imaret gibi fakirlere yemek dağıtan mekânlar, bimâristan, darüşşifalar gibi sağlık kuruluşları ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında şehirlerde ve köylerde yollar, köprüler, kervansaraylar, sulama kanalları, deniz fenerleri, kanalizasyonlar, hamamlar ve çeşmeler gibi temel ihtiyaçları karşılayıcı eserler mevcuttur. Bu yapıların

⁴⁰ Osman Gazi Özgüdenli, “Vakfiye”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 465-466.

⁴¹ Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s. 4; Öztürk, **a.g.e.**, s. 19-20.

⁴² Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994, s. 359; Hasan Yüksel, “Vakfiye”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 469.

yapılmalarındaki temel amaç; öğrenme ihtiyacında bulunan bir öğrencinin, toplanma yeri arayan bir sofinin, ibadetlerini yerine getirme ihtiyacı duyan bir zatin ya da düşkün durumda bulunan bir fukaranın ihtiyaçlarını gidermektir.

Yapılan bu vakıf eserlerinin sürekliliği vakıf mallarından elde edilen gelirlerle sağlanıyordu. Bu yapıların oluşumunda ve sürekliliğinde vakfeden kişi malının bir kısmı olan bazen nakit para bazen de arsa, dükkân, tarla gibi akarı olan mallarını gelirleriyle birlikte vakfederek kurulan bu eserlerin giderlerini karşılamakta ve devamlılığını sürdürmekteydi.⁴³ Vakıf gelirlerini ziraî, ticarî ve sınaî olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Toplanan bu gelirler vakıf defterlerine kaydedilir ve yıllık kontrolleri yapılırdı. Vakıfların idarî ve malî açıdan özel bir yapıya sahip olması, müsadere edilememesi, gelirlerinin serbest bir şekilde işletilmesi, muafiyet belgesi almak şartıyla bazı vergilerden muaf olması, vakıf gelirlerini önemli ölçüde yükseltmiştir. Bu sebeple vakıflar, bir bölgenin ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.⁴⁴

3. VAKIF ÇEŞİTLERİ

Vakıf kurumunu genellikle hasbî, evlatlık ve para vakıfları olarak üç kısım da sınıflandırmak mümkündür.⁴⁵

3.1. Hâsbi (Hayri) Vakıflar

Genel anlamda bütün halkın faydalanması için kurulan vakıflar Hayrî vakıflar olarak tanımlanırken görevleri içerisinde kamu hizmeti olarak adlandırdığımız belediyecilik hizmetlerini de barındırmaktadır. Bunlar için en güzel örnek külliyelerdir. Bu vakıfların kurucuları genelde sultan ve üst rütbeli devlet

⁴³ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 480.

⁴⁴ Barkan, Ayverdi, **a.g.e.**, s. 242.

⁴⁵ Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s. 15-19.

memurlarıdır. Vakıf kurmak şartıyla hem hayır yaparak isimlerini duyurmaktalar hem de idarî ve malî açıdan özerk olan vakfın yönetimini ellerinde bulundurmaktaydılar.⁴⁶

Hayri vakfın kurucusu kurduğu vakıftan çoğunlukla fakirler, yolcular, öğrenciler gibi ihtiyaç sahipleri yararlanması arzusundadır. Bu tür vakıf sahipleri, vakfın tesis edilmesi kadı tarafından onaylandıktan sonra, ilahi lütuf ve bazen de şöhret ve sosyal nüfuz dışında hiçbir maddi menfaat beklememektedir.⁴⁷

Hayri vakıflardaki temel düşünce, ihtiyaç sahibi herkesin bu vakıf oluşumlarından yararlanabilmesidir. Bu tür vakıflar uzun süre hizmet vermelerinden dolayı sadakadan daha üstün hayır olarak kabul edilmektedir. Cami, mescit gibi ibadet yerleri, mektepler, medreseler, hastaneler, kütüphaneler gibi kamu kurumları ile halka hizmet veren vakıfların tamamı hayrî vakıf statüsünde kabul edilmektedir.⁴⁸

3.2. Evlatlık (Aile) Vakıfları

Genellikle ailenin kurduğu ve yönetim hakkını aile üyelerine verdiği, hatta soylarının tükenmesi durumunda azatlı kölelerine bağışlanmasını şart koştukları bir tür özel mülkiyet hâline getirilmiş vakıflara ise Evlatlık vakıf denilmektedir.⁴⁹

Yapılan çalışmalara göre ailevi vakıf kurmakta iki neden karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki vakıf sahibinin kızlarına kalacak mirastan mahrum bırakmak veya kızlarına eşit mal bırakabilmek için böyle bir yola başvururken ikincisi ise, müsadere sistemiyle kaybedeceği mirasını korumaktır. Özellikle üst düzey bürokratlar, sancak beyleri, valiler ve benzeri yerel yöneticilerin bu yola başvurdukları görülmektedir.

⁴⁶ Yediıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s. 15-19.

⁴⁷ Yediıldız, “Vakıf”, s. 478; Yediıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s. 14-15.

⁴⁸ Yediıldız, “Vakıf”, s. 478.

⁴⁹ Yediıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s.17.

3.3. Para Vakıfları

Nakit olarak vakfedilen paranın vâkıfın şartlarına göre kullanılması şeklindeki vakıflara da Para vakıfları denilmektedir. Para vakıflarında, mevcut nakitin piyasadaki değer değişimi neticesinde değer kaybetmemesi için işletilmesine izin verilmektedir.⁵⁰

Para vakıfları, Osmanlı ilim adamları arasında önemli bir münakaşa konusu olmuştur. Özellikle vakıf paralarının işletilmesi ile ilgili uygulamalarda “faiz” uygulamasına benzer bir uygulamanın olması sebebiyle ulema arasında tartışmalara yol açmıştır.

4. HİZMET ALANLARINA GÖRE VAKIFLARA GENEL BİR BAKIŞ

4. 1. Eğitim Amaçlı Kurulan Vakıflar

Osmanlı Devleti fethettiği bölgelerde, halkının eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için cami, mektep ve medreseler yapmışlardır. İlerleyen zamanlarda bir gelenek haline gelen bu eğitim faaliyetleri, padişah ve yakınlarının yanı sıra ekonomik durumları iyi olan birçok hayırseverinde bu geleneğe uymasıyla mahallelerden, köylere varıncaya kadar hemen hemen her yerde eğitim ve öğretim kurumları yapılmasına zemin hazırlamıştır.⁵¹

Bu eğitim kurumlarının ilk adımı günümüzdeki ilkokulun karşılığı olarak tanımlayabileceğimiz sıbyan mektepleridir. Kuruluşunun temel gayesi çocuklara Kur’an okutmak, namaz kılma usullerini ve okunacak ayetleri öğretmek ve okuma yazma gibi kazanımları sağlamaktır.⁵²

Osmanlı döneminde sıbyan mekteplerinin sayısı hakkında elimizde net bir istatistik olmamasına karşın; 5-6 yaşındaki çocukların devam ettiği sıbyan mektepleri, Evliya Çelebi’nin, XVII. Yüzyıl’da verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere ülkenin her

⁵⁰ **Bir Medeniyetin İzdüşümü**, Haz.Ufuk Gülsoy vd., Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 2012, s. 28; Yedi yıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, s. 17-19.

⁵¹ Ünal Taşkın, “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.1, Sonbahar 2008, s. 344.

⁵² Yücel Gelişli, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri”, **Türkler**, C. 15, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, s. 38.

tarafına yayılmış ve sadece İstanbul'da 1993 sayısına ulaştığı bilinmektedir. XV. ve XVI. Asırlarda Rumeli eyaletinin merkez sancağında 60, Anadolu eyaletinde 154, Amasya'da 200, Erzurum'da 110 sıbyan mektebi bulunduğu bilinmektedir.

Fransız seyyah Aubry de La Motraye de XVII. Asrın başlarında Osmanlı ülkesinde dolaşırken medreseler hakkındaki izlenimlerini aktarmıştır. Gezgin, medrese öğrencilerinin çoğunun özel öğretmen tutma olanağından yoksun ailelerin çocukları olduğunu belirtmiş ancak kendilerine burs bağlanan bu öğrenciler için “*bu okullarda öğretmenleri kadar rahat yaşıyorlar*” şeklinde bir ifade kullanmıştır.⁵³ Buradan anlaşılacağı üzere sözü geçen zamanda Osmanlı eğitiminde vakıflar, giderlerin sağlanması ve eğitimin devamlılığını sağladığını görmekteyiz.

Osmanlılarda eğitim orta ve yükseköğretim faaliyetleri medreselerde yapılmaktaydı. Osmanlı dönemi medreseleri için bugün, kesin olarak bir sayı söylemek güçtür. Ancak, XV. ve XVI. asırlarda hizmete sunulanların sayısı Cahit Baltacı'ya göre 500'e ulaşmaktadır. Ayrıca tapu ve evkaf kayıtları incelendiğinde, Osmanlılardan önce yapıp da bu devirde aynı amaca hizmet edenlerle birlikte bu rakamın 1000'e yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Osmanlı medreseleri “genel” ve “ihtisas” yani ilim medreseleri olarak eğitim seviyeleri bakımından iki gruba ayrılmaktadır.⁵⁴ Genel medreseler, İslami ilimlerin okutulduğu, kadı, müderris ve müftü yetiştirmek amacıyla kurulmuş eğitim kurumlarıdır. Bu medreseler köylere varıncaya kadar Osmanlı yerleşim birimlerinde yaygın olarak açılmışlardır. İhtisas yani ilim medreseleri ise doğrudan doğruya ihtisası gerektiren İslami ilimlerden birini veya dışarıdan alınan ilimlerden birini derinlemesine öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu tür medreseler daha çok büyük şehirlerde açılmıştır.

Yukarı da bahsettiğimiz eğitim hizmetleri, Osmanlı maliyesinin üstesinden gelmekte zorlandığı konuların başında gelmektedir. Temel eğitimden başlayarak üst dereceli okullara kadar her seviyede eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli finansmanın sağlanması devlet bütçelerini oldukça zorlamaktadır. Bu sebeple, vergi

⁵³ Aubry de La Motraye, **La Motraye Seyahatnamesi**, İstiklal Kitabevi, İstanbul 2007, s. 100-102.

⁵⁴ Nazif Öztürk, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, **Türkler**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 439-440.

ve eğitim hizmetlerini fiyatlandırmanın yanında temel olarak padişah ailesi ve hayırsever vatandaşların tahsis ettikleri vakıflar yoluyla bu hizmetin varlığı ve devamlılığı sağlanmıştır.⁵⁵

Vakıf ile desteklenen bir eğitim kurumunun kuruluşu ilk olarak arsa temin etme ile başlar, binaların inşası ve içinin donatılması ile ilgili yapılan harcamalardan oluşmaktadır. Bu gibi harcamalar doğrudan vakfın kurucusu tarafından karşılanmaktadır.⁵⁶ Mektep ve Medrese binaları öğrencilerin barınma ihtiyaçlarına göre planlanmakta, zaman zaman cami ya da mescitler de dersane olarak kullanılmaktadır. Medreselerin bünyesinde veya cami içlerinde vakfın kurucusu tarafından ya da sonradan yapılan bağışlarla oluşturulan ve ihtiyaç duyulacak eserlerin yer aldığı kütüphaneler de bulunmaktadır.⁵⁷

Osmanlı eğitiminde öğrencilere yönelik her tür hizmetin ücretsiz olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim öğretimin yanında öğrencilerin iâşe ihtiyaçları da parasız olarak karşılanırdı. Öğrenciler medrese yatakhanelerinde ücretsiz olarak kaldıkları gibi yemek ve harçlık gibi ihtiyaçlarını da aynı vakfın bünyesindeki veya civardaki bir başka vakfa bağlı olan imareten temin edebilirlerdi.⁵⁸

Yapılan araştırmalar göre, eğitimin halkla el ele olması, sistemin önemli bir özelliğidir. Mektep ve medreselerde yıl boyunca öğrenilen bilgiler, bir bakıma halka açık kürsü olarak kullanılan camilerde verilen konferanslarla, diğer yandan eğitime ara verilen üç aylık sürede ülkenin dört bir yanına dağılan öğrenciler tarafından halka ulaştırılıyordu. Böylece merkezden taşraya doğru yayılan bir kültür birliği ortaya çıkarılıyordu.⁵⁹

Osmanlı eğitim sisteminde vakıfların görev ve sorumlulukları, XIX. yüzyılda da devam etmektedir. Bu sırada varlığını koruyan ve yeni kurulan vakıflar hizmetlerine devam etmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin çözülmeyi yaşadığı bu sırada devletin pek çok kalemi gibi bu sistem de de bozulmalar ve suiistimallerin ortaya çıktığı

⁵⁵ Tahsin Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı", **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 872.

⁵⁶ Cahit Baltacı, **XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Yayınları, İstanbul 1976, s. 56.

⁵⁷ Özcan, a.g.m., s. 878.

⁵⁸ Kemal Edip Kürkçüoğlu, **Süleymaniye Vakfiyesi**, Ankara 1962, s. 8-10.

⁵⁹ Adnan Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", **Divan Dergisi**, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, S. 6, 1999, s. 35.

görülmektedir. Yapılan değişiklikler ve düzenlemeler her ne kadar olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla yapılsa da bu sistemi kendi menfaatleri için kullananların kötü hizmetlerine alet olmaktan kurtulamamışlardır. XIX. asır vakıflarının kötü yönetilmeleri ve yapılan pek çok yolsuzluğa maruz kalmalarına rağmen çoğunun bu asır da hizmetlerine nispeten devam ettiği görülmektedir.⁶⁰

4. 2. Dini Amaçlı Kurulan Vakıflar

Osmanlı ülkesindeki vakıf sahipleri, toplumun huzuru sağlanmadıkça bireyin mutluluğundan söz etmenin mümkün olmayacağını düşünmekteydi. Vakıf kurucuları vakıflarıyla, güçsüzü, yetimi ve öksüzü koruyup gözeterek bireyleri yaşanabilir bir hayat standardına ulaştırıp, böylece hem Allah katında iyi bir insan ve hem de toplum nazarında saygı ve sevgi gören biri olma düşüncesiyle hareket ederlerdi.⁶¹

Kurulan vakıflar içinde dini alanda hizmete ayrılan pay tüm vakıf gelirlerinin üçte ikisini oluşturmaktadır. Buradan anlaşılabilir ki en önemli hizmetler dini yapılara hizmet eden vakıflar tarafından yapılmıştır.⁶² Dini bir hizmet olarak değerlendirilebileceğimiz sosyal yardımlaşma, bir hizmet olarak değerlendirildiğinde dini ibadetlerin yerine getirilmesi amacıyla oluşturulan vakıfları kapsamaktadır. Bu tür vakıflar, dini ibadetlerin yerine getirilmesi için oluşturulan cami, mescit, namazgâh, türbe gibi vakıflarının yanında, ibadet gayesi güden Kur'an-ı Kerim hatmedilmesi, caminin mum ve kandillerinin temin edilmesi, camilerde vaaz edilmesi ve mevlit okutulması gibi hizmetleri yerine getirmektedir. Bu tür vakıflara Osmanlı'nın her döneminde rastlanmaktadır.⁶³

Dini hizmet amacıyla kurulan vakıf camilerine İslam'ın ilk yıllarından itibaren rastlamaktayız. İdare, eğitim ve öğretim gibi hizmetler için kullanılan camilerin temel görevi ibadet yeri olmasıdır. Camilerin ibadet yeri olmasının yanında, eğitim ve

⁶⁰ Öztürk, a.g.e., s. 28.

⁶¹ Yediyıldız, "Vakıf", s. 153-172.

⁶² Öztürk, a.g.e., s. 40.

⁶³ Ertem, a.g.m., s. 35.

öğretim yeri olarak kullanılması geleneği Osmanlılarda başlangıçtan beri benimsenen ve devam ettirilen bir uygulamadır.⁶⁴

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan vakıf kelimesinin geçmemesi tartışma konusu olsa da vakfın kurulabilirliğini gösteren dolaylı deliller mevcuttur. Nitekim Bakara suresinde “*Allah yolunda mal harcamak*” (el-Bakara 2-195, 261), Maide suresinde “*iyilik yapma da yardımlaşmak*” (el-Mâide 5-2) ve hem Bakara hem de Al-, İmran suresinde geçen “*hayrat yapmakta yarışmak*” (el-Bakara 2-148; Âl-i İmrân 3-114) gibi ayet mealleri vakfın gerekliliğini önemle izah etmektedir.

Vakıf, İslam dini felsefesi sadaka, hayrat vb. Kur'an kavramlarıyla ilişkilendirilebilen, hukukî açıdan Hz. Peygamber'in ve sahabenin uygulamalarına dayandırılmaktadır. Gerçekten sadaka kavramını içeren ve tarih boyunca hemen hemen bütün vakfiyelerde zikredilen hadisler, vakfın sürekliliği ve bağlayıcılığı gibi kavramları içerir. Bu sebeple meal izahları ve sadaka hadisleri, İslâm dininde vakıfların kurulmasına ve gelişip yayılmasında büyük rol oynamıştır.⁶⁵

4.3. Sosyal Düzeni Sağlama Amaçlı Kurulan Vakıflar

Toplumda sosyal ilişkileri düzenleyen çeşitli temel dayanaklar vardır. Bu dayanaklardan biri olan din, sosyal ilişkilerin sağlanmasında ve geliştirilmesinde gerekli tedbirleri alır ve tavsiyelerde bulunur. İslam Dinin de karşılık beklemeden Allah rızasının kazanılması için sosyal yardım yapma hususuna teşvik etmektedir. İşte bu teşvik vakıf müessesini doğurmuştur. İnsanların sosyal yardımda bulunma gaye ve düşünceleri, kendileri dışında bulunan kişi ve gruplarla sosyal ilişkinin doğmasına neden olmuştur.⁶⁶

Vakıflar kişilere, bölgelere, din, dil, renk, ırk özelliklerine bağlı olarak farklılık oluşturan zümreler arasında birlikteliği temin eden sosyal bir kurumdur.⁶⁷ Vakıflar, toplumda farklılıklardan doğan sosyal çatışmayı kısıtlayıcı ve engelleyici fonksiyonu

⁶⁴ Nebi Bozkurt, “Cami”, **İA**, C.7, TDV Yayınları, Ankara 1993, s. 51.

⁶⁵ Günay, “Vakıf”, s. 479.

⁶⁶ Ertem, a.g.m., s. 35-36.

⁶⁷ Yediyıldız, “Vakıf”, s. 483.

yerine getirmektedir.⁶⁸ Toplumun gereksinim duyduğu hizmetlerin giderilmesi düşüncesinden kaynaklanan vakıflar, toplumda sosyal çatışmanın ortaya çıkmasını engelleyici bir rol oynamaktadır.⁶⁹ Bunun bir örneği olarak Osmanlı ülkesinin her köşesine kurulan hastanelerde zengin, fakir ayrımı yapmaksızın Müslüman ya da gayrimüslim her kesimden insanların sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi sosyal bütünleşmeyi sağlaması açısından son derece önemlidir.⁷⁰

Vakıflar çoğu zaman gelir bakımından üst mevkiye mensup kişiler tarafından kurulduğundan, bu gruba ait bireylerin kendi servet ve gelirlerinden ayırdıkları payın, artık özel mülkiyetten çıkarak kamu mülkiyetine geçmesi, yani toplumsallaşmasıyla birlikte, alt gelir grubundaki kişilere bir çeşit denge sağlanmaktaydı. Vakıf sayesinde ortaya çıkan gelir, üst gelir grubu tarafından oluşturulmakta ve vakfedilen malın tamamına yakını, düşük gelirli kişiler tarafından tüketilmektedir. Bu açıdan baktığımızda vakıf, gelir ve sermayenin toplum tabanına yayılması ve zengin fakir arasındaki dengenin korunması açısından son derece önemli bir görevi yerine getirmektedir.

Vakıflar, toplumda fertler arasında sosyal yardımlaşma, sosyal dayanışma ve iş birliğini amaç edindiğinden, bu tür hizmetlerin doğal sonucu olarak fertlerin maddi ve manevi bir bütün etrafında hareket etmesine neden olmaktadır.⁷¹

Vakıf kayıtlarına baktığımızda, yoksulların sosyal hizmet ve sosyal yardım konularında desteklenmesi, yedirilip içirilmesi; okul çağında bulunan öksüz ve yetim çocukların giyimi, kırtasiye ve diğer eğitim-öğretim giderlerinin karşılanması gibi konularla ilgili pek çok örneğe rastlamaktayız.⁷²

Ayrıca vakıfların, fertlerin saygınlığını bir grup ya da toplum içerisinde küçümsenmemesini veya utandırılmamasına dikkat ederek, ferdin kendisinde toplum tarafından değerli bir vatandaş olarak değerlendirildiği düşüncesinin oluşmasıyla, kişinin toplumdaki yabancılaşmasını engelleyici görevinden de bahsedilebilir.⁷³ Vakfın

⁶⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 95.

⁶⁹ Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", s. 35-36

⁷⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s. 28.

⁷¹ Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", s. 35-39.

⁷² Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", s. 438-439.

⁷³ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 97.

sosyal bütünleşmede rol oynayıp oynamadığı hususuna açıklık getirme amacını taşısa da vakıf müessesesi ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda, araştırmacılar vakfın toplumda sosyal bütünleşmenin sağlanmasında olumlu bir rol oynadığı düşüncesindedirler.⁷⁴

Vakfın bir başka sosyal görevi ise sosyalleşme aracı olmasıdır. Vakıf kuran bir kişi kendi özel menfaati için değil, toplumun menfaatini ön planda tutarak mal varlığından bir bölümünü kamu alanına aktarmak suretiyle üyesi olduğu topluma faydalı olarak örnek bir toplum üyesi olduğunu göstermekle kişiyi sosyalleştirmektedir.⁷⁵

Vakıflar yoluyla bireyin sosyalleşmesi ve toplumsal sağlığın sıhhatini koruması gibi konular gereği külliye olarak tanımladığımız yapı siteleri kurmuşlardır. Oluşturulan yapılar bütününün en gelişmiş şekli olan külliyeler, yeni fethedilen beldelerin İslam mimarisine göre tasarlanmasına, boş ve ıssız sahalarda iskâna açılmasında, konargöçer insanların bir yerleşik düzene geçmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanında medreselerde üretilen bilgilerin halka ulaşmasında, kültür bütünlüğünün sağlanmasında, gelişmiş mimari yapılarla devletin güç ve kudretinin sergilenmesinde, semtlerden mahallelere ve hatta köylere kadar uzanan dağılımı sebebiyle sosyal hayatta, birlik ve beraberliğin sağlanmasında ve daha pek çok alanda dinî, siyasî, sosyal ve kültürel bir görevi yerine getirmektedir.⁷⁶ Hemen hemen bütün sosyal ihtiyaçların karşılandığı merkez konumunda olan bu vakıf külliyeler, yerleşim yerindeki konumları itibarıyla toplumda fertler ve gruplar arasında sosyal bütünleşmenin sağlanmasında önemli rol oynamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, diğer müesseselerde olduğu gibi vakıf müessesesinde de gözlenen bozukluklara bakarak bazı sosyal bilimciler vakıfların, içtimaî, iktisadî ve ilmî yönlerden doğurduğu zararlardan bahsetmektedir. Bu görüş sahiplerine göre, vakıflar kurduğu sosyal müesseselerle bedavacılığı yani yiyip içip yatan bir sınıf ortaya çıkarmıştır.⁷⁷

⁷⁴ Ertem, "Osmanlıdan Günümüze Vakıflar", s. 36-39.

⁷⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 96.

⁷⁶ Nazif Öztürk, "Fetihlerde Vakıf Sisteminden Yararlanma Metotları", **1. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 148-158.

⁷⁷ Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", s. 437-438.

Vakıfların, sosyal bakımdan en büyük etkisi sosyal dayanışmayı ve bütünlüşmeyi güçlendirmesidir. Bu sistem bazılarının dediği gibi servet birikimini ve dolayısıyla kapitalist gelişmeyi engellemiştir böylece gelir dağılımı adaletsizliğinden doğacak sosyal kıvılcımların önlenmesi ve toplumda sınıf farkının oluşmasını engellemesi yönüyle, toplum hayatını sarsan olumsuz davranışları önlemiş, sosyal adalet ve hizmet dağılımında büyük görevler yerine getirmiştir.⁷⁸

4.4. Bayındırlık Amaçlı Kurulan Vakıflar

Türlere Anadolu'nun kapısını açan 1071 Malazgirt Zaferi'nden hemen sonra bu topraklar üzerinde vakıflar tarafından gerçekleştirilen zaviyeler, imaretler, sebiller, çeşmeler, hamamlar, hanlar, camiler, mescitler, mektepler, medreseler, darüşşifalar ve bu yapılar topluluğunun tamamından oluşan külliyeler tesis edilmiş, bu yapılar bütünlüğü sayesinde çevrenin fizikî ve sosyal alt yapısı tamamlanmıştır. Yaşanabilir ortamların hazırlanmasından sonra, boylar, kabileler ve obalar halinde Orta Asya içlerinden batıya doğru akınlar düzenleyen atalarımız toprağa iskân edilmiş ve yerleşik bir düzen kurmaları sağlanmıştır.⁷⁹

Osmanlı yönetim anlayışına göre devletin görevi, adaleti sağlamak, halkın can ve mal emniyetini temin etmek ve insanlara dilediği gibi inanma ve kendini geliştirme fırsatı vermektir. Bunların dışında kalan ve bir ülkenin gelişmişlik ve refah düzeyini gösteren eğitim, kültür, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerini yerine getirmek görevi, sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır.

Kayıtlara baktığımızda Osmanlı ülkesinde, 1856 yılına kadar belediye teşkilatı kurulmamıştır ve şehirde bulunan sakinlerden vergi alınmıyordu. Bu döneme kadar yapılan ve yürütülmesi gereken beledi faaliyetler ve şehrin gerekli yapıları vakıf müessesesi aracılığıyla tesis edilmiş ve işletilmiştir.⁸⁰ Devletin teşebbüsü dışında özel mülkiyet ile oluşturulan, mektep, medrese, dergâh ve kütüphane gibi eğitim müesseseleri ve cami, mescit, namazgâh gibi dinî müesseseler ve hastane, misafirhane,

⁷⁸ Öztürk, a. g. e., s. 1-2.

⁷⁹ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir iskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", **Vakıflar Dergisi**, S. 2, 1942, s. 279-290.

⁸⁰ Öztürk, a.g.e., s. 43.

imaret ve kabristan gibi sosyal ve beledî müesseseler; yol, su, köprü, kaldırım, çeşme ve sebil gibi bayındırlık ve kültürel müesseseler, tarih boyunca vakıflar tarafından kurulmuşlardır.

Bunların yanında ayrıca vakıflar, ulaşım sisteminin emniyet altına alınmasında aktif rol alarak iktisadî hayatın canlı tutulmasını sağlamışlardır. Bu nedenle nehirler üzerine köprüler kurmuşlar, her 30-40 km. mesafede hanlar yaptırmışlardır. Buralarda hizmetin devamlılığının olması için gerekli tedbirleri almışlar, hanlarda konaklayan misafir ve hayvanların iâşe ve ibate masraflarını vakıf gelirlerinden 3 gün süre ile karşılıksız sağlamışlardır. Yol güzergâhlarında bulunan hanların yanı sıra, vakıflara bağlı olarak çalışmakta olan, şehir merkezlerinde bulunan, diğer ülke ve şehirlerden gelen malların pazarlandığı hanlar da vardı. Çoğu zaman bir vakıf aracılığıyla; şehre inen malların tüketiciye ulaştırılmasını sağlayan büyüklü küçüklü işyerleri, çarşılar, lokantalar vakıf teşkilatının bir ürünüdür.⁸¹

5. XIX. ASIRDA VAKIFLARIN İŞLEYİŞİ ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

XV. Asırdan sonra Osmanlı Devleti'ndeki olumsuzluklar vakıf sistemi üzerinden de görülmüş vergi muafiyetinden ve miras sistemin olumsuzluklarından kurtulmakla başlayan suiistimaller vakıf sisteminin gidişatına olumsuz bir zemin hazırlamıştır.

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı ülkesinde pek çok düzensizliğin yanında vakıf müessesinde de aksaklıkları görülmeye başlandı. Vakıf sisteminde oluşan aksaklıkların farklı sebepleri vardır. Bu aksaklıkların bazıları vakıf yöneticilerinden kaynaklanmakta, bazıları da doğrudan devlet tarafından oluşturulmaktaydı. Bu usulsüzlüklerden bazılarında vakıf görevlileri görevlerini maaşlarının bir kısmını ödeyerek başkalarına yaptırmakta veya görevlerini tamamen başka birine satmaktaydı.

⁸¹ Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", s. 437-440.

Bundan başka vakıf üzerinde oldukça geniş yetkileri bulunan idareciler vakıf gelirlerini israf etmekteydiler.⁸²

Bu sebeple vakıf teşkilatı üzerindeki düzenleme çalışmalarına, II. Mahmud döneminde başlanmış olup, oldukça büyük bir kaynağı yöneten ve çok sayıda personel istihdam eden vakıfların yönetimlerinde ve denetimlerinde de yenileşme çalışmaları yapılmıştır.⁸³ XVIII. yüzyıl sonlarına değin Osmanlı Devleti, vakıfların kuruluş ve işleyişini denetlemenin dışında müdahalede bulunmamıştır. Devlet müdahalesini gerektiren; Tanzimat sonrasında otoriter kişiler ya da yöneticilerin, vakıfların esas amaçlarını göz ardı ederek hukuksuz işlere yönelmesidir. Buna bağlı olarak, XIX. yüzyılda kurulan vakıflarda devletin müdahalesi, usulsüzlükler ve dönemin siyasi durumundan dolayı, açıkça görülmektedir.⁸⁴

Nihayet, II. Mahmud, önemli güce sahip vakıflardan güç alan ulemayı; devletin resmi kurumları dışındaki sivil unsurları da denetim altına alma anlayışıyla, merkezileştirmeye yönelmiştir. 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti adıyla vakıfların merkezileşmesiyle ilgilenmek ve yapılan yolsuzlukları takip edip sorumlularını cezalandırmak amacıyla bir teşkilat kurmuştur. Tanzimat yıllarında Merkezileştirme süreci daha geniş kapsamlı hale getirildi ve daha önce nezarete ilhak edilmeyen irili ufaklı bütün vakıflar zamanla bu kuruma bağlanmıştır.⁸⁵ Bu tarihe kadar vakıfların denetlenmesi için merkezi bir teşkilat yoktu. Ancak görevlendirilen bazı kadılar ve özel olarak atanan müfettişler tarafından bu denetleme kısmen yapılmaktaydı.⁸⁶

Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulmasının sebepleri arasında, çok dağınık bir durumda olan vakıf yönetiminin tek elde toplanarak, ortaya çıkan yolsuzlukların ortadan kaldırılması, devlet yapısının Batı tarzında merkezi bir anlayışla yeniden düzenlenmesi ve vakıf potansiyelinden devletin diğer sektörlerinde de faydalanma gibi düşünceler temel gösterilebilir. Ancak en önemlisi vakıf sektöründe yaşanan dağınıklık ve keyfiliğe son vererek, vakıfların yönetimini toplum ve kurum lehine ıslah

⁸² Nazif Öztürk, "Evkaf", **İA**, C.11, TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 522.

⁸³ Abdullah Saydam, "Vakıf Anlayışında Yenilenme İhtiyacı ve 19. Yüzyıl Ortalarında Trabzon Vakıfları", **Osmanlı Araştırmaları**, İstanbul 2004, s. 187.

⁸⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s. 31-33.

⁸⁵ Öztürk, **a.g.e.**, s. 63-89.

⁸⁶ Öztürk, **Vakıf Müessesesi**, s. 65.

etmek ve vakıflar arası kaynak aktarımını gerçekleştirerek geliri giderini karşılamayan vakıflara destek sağlamak gibi düşünceler öne plana çıkmaktadır.⁸⁷

Vakıfların yönetiminde görülen dağınıklığın giderilmesi ve yolsuzlukların önlenmesi için merkezi bir anlayışla Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulması ve bu nezaretin merkez ve taşra teşkilatının oluşturulması istenilen sonucu vermemiştir. Batılıların teşvik ve baskısı ile önce vakıfların yönetiminin merkezileştirilmesi, ardından vakıfların imkân ve gelirlerinin devletin diğer sektörlerine aktarılması ve daha sonra hukuki bir düzenleme ile miri hazine ile vakıflar arasında mevcut alacak ve borçların karşılıklı ibra edilmesi vakıfları borçlu, mütevellileri yoksul hale getirmiştir. Hatta cari giderlerin karşılanamaması sebebiyle binlerce hayır eseri harap olmuş, hayır hizmetleri durma noktasına gelmiştir. Hizmete açık tutulabilen eserler hayırsever vatandaşların yardımı ile ayakta kalabilmiştir.⁸⁸

⁸⁷ Öztürk, "Evkaf", s. 521-522.

⁸⁸ Öztürk, "Evkaf", s. 524; Öztürk, **Vakıf Müessesesi**, s. 92.

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL'DA GİRESUN'DA FAALİYET GÖSTEREN VAKIFLAR

1. GİRESUN VE ÇEVRESİNDEKİ İLK VAKIF ESERLERİ

Giresun şehri ve çevresi vakıf ve vakıf eserleri açısından Anadolu'nun diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında yeterli zenginliğe sahip değildir. Giresun bölgesinde tespit edilebilen en eski vakıf eseri Şebinkarahisar'ın Avutmuş mahallesinde bulunan 12. Yüzyılın sonlarına ait Bedramşah Camii'dir. Yapım yılı Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri dönemine tekabül eden bu yapıt, Mengücekliler Beyi Fahrettin Bedramşah adına oğlu Muzefferüddin Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Taşra bölgedeki bu ilk vakıf eserinden yaklaşık iki asır sonra Giresun merkez sınırları içindeki ilk eser, 1480 yılında yapıldığı tahmin edilen Hüdavendigâr Cami'dir.⁸⁹

Giresun'daki vakıf eserleri açısından önemli kilometre taşları olarak bahsettiğimiz bu camilerin yanı sıra merkeze yakın ilçeler ve taşra merkezlerinde bulunan ve bazı önemli camilerde bulunmaktadır. Merkeze yakın bir mevkide bulunan Keşap ilçesindeki en eski Osmanlı cami, 1870 yılında Mehmet Vasıf Efendi tarafından yaptırılan camidir. Bu caminin giderlerinin karşılanması için fındık bahçesi vakfedilmiştir.⁹⁰ Kaynaklar biraz doğuda, XVI. Asrın başlarına ait Tirebolu merkezde bulunan Kale Cami'sinden bahsetse de bu cami hakkında detaylı bilgiler mevcut değildir.⁹¹

Ancak XVIII. Asrın sonunda Tirebolu'da Cami-i Kebir, Çarşı Cami ve Cami-i Cedit adında üç camiden bahsedilmektedir.⁹² XIX. yüzyıla girildiğinde Tirebolu'da,

⁸⁹ Fatsa, **Giresun Yöresinde Vakıflar**, s. 18-20.

⁹⁰ Fatsa, **Giresun Yöresinde Vakıflar**, s. 55.

⁹¹ Tayyip Gökbilgin, "XVI. Yüzyıl Başlarından Trabzon Livası", **Bulleten**, C. XXVI, Nisan 1962, s. 334.

⁹² TŞS. 1806, s. 81.

1830 yılında Hamam Mahallesinde Alaeddinoğlu Cami ve 1839 yılında Yeniköy Seliyaz'da bulunan iki vakıf camiden bahsedilmektedir.⁹³ Yapılış tarihi XV. Asrın sonlarına kadar giden ve yapılan atıflarla 1830 yılında hala faaliyetlerini devam ettiğini öğrendiğimiz Bedreme Cami'de⁹⁴ bahsedilmesi gereken önemli bir diğer vakıf camidir.⁹⁵

Bulancak ilçesindeki en eski caminin 1547 tarihli Cuma Cami olduğu sanılmaktadır. Bu camiden başka merkezi konumda bulunan Eski Cami'nin 1860-1870 yılları arasında onarılarak genişletildiğinden bahsedilmektedir.⁹⁶

XVI. Asır vergi kayıtlarında Dereli'deki Ruşen Bey Cami'sinden bahsedilmektedir. Kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen cami, XIX. Asrın ilk yarısına ait vakıf kayıtlarında da adı geçmektedir.⁹⁷ 1873 yılına ait kayıtlarda ilçeye bağlı Kümbet köyünde Ali ağa ve Lutfullah Bey'in yaptırdığı iki caminin adı da zikredilmektedir.⁹⁸

Merkezdeki önemli camilerin yanında köy, taşra ve ilçe merkezlerinde önemli vakıf camilerine rastlanılmaktadır. Ancak yer aldığı bölgenin önemi ve hakkındaki bilgilerin daha fazla olduğu camiler, biraz daha ayrıntılı şekilde bu başlık altında incelenmiştir.

Giresun bölgesine ait vakıfların tarihi derinliklerini baktığımızda, XIX. asrın ikinci yarısından XX. Asrın ilk yarısına kadar olanlar hakkında detaylı bilgilere ulaşmaktayız. Bunun nedeni ilk döneme ait vakıfların kayıtlarının tutulmaması ve denetime tabi tutulmamak için kurulan vakıfların Evkaf nezaretine bildirilmemesidir. XIX. asra ait vakıf kayıtlarının çoğunun konusu da vakıf eserlerinden ziyade dini hizmetlerde görevli kişilerin iâşesi ile ilgilidir ve şehrin tamamındaki eser sayısı iki

⁹³ Sadi Bayram, "Giresun İli Vakıflarına Toplu Bakış" **Giresun Tarihi Sempozyumu Bildirileri (24-25 Mayıs 1996)**, İstanbul 1996, s. 387; Fatsa, **a.g.e.**, s. 41.

⁹⁴ 1486 yılı vergi kayıtlarındaki bilgilere göre faal olduğu anlaşılan caminin, bölgeye ilk gelen Çepni toplulukları tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Bkz. Fatsa, **a.g.e.**, s. 42.

⁹⁵ Ayhan Yüksel, **Tirebolu**, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2003, s. 54; Fatsa, **a.g.e.**, s. 42.

⁹⁶ Fatsa, **a.g.e.**, s. 44-45.

⁹⁷ Fatsa, **a.g.e.**, s. 49.

⁹⁸ GŞS., 1404, s. 70.

yüz yetmiş iki cami, on yedi medrese, on bir zaviye, iki sıbyan mektebi ve iki han ile sınırlıdır.⁹⁹

2. DİN HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR

Dini ibadetlerin yerine getirilmesi amacıyla oluşturulan cami, mescit, namazgâh, türbe, tekke gibi vakıfların yansıra, ibadet gayesi güden Kur'an-ı Kerim hatmedilmesi, caminin mum ve kandillerinin temin edilmesi, camilerde vaaz edilmesi ve mevlit okutulması işleriyle uğraşan ve Osmanlı'nın her döneminde rastlanan vakıf müessesesi dini hayatın devamlılığında hayati öneme sahiptir.

Din hizmetleri başlığı altında Giresun ve çevresinde oluşturulan bu alana ait yapılar ve yapıların mevcudiyetini devam ettiren vakıf müesseseleri hakkında bilgi verilecektir.¹⁰⁰ Görüldüğü gibi İslam dininin en önemli müesseselerinin oluşmasına zemin hazırlayan vakıfların, hayır sahipleri tarafından Giresun'da da teşkil edilmiş ve vakıf yoluyla yapılan eserlerle şehre İslâm mührünü vurmuştur. Giresun vakıflarının kuruluş tarihine bakıldığında bir kaç tanesi hariç genelde 1850-1919 yılları arasında yapıldığı görülmektedir.¹⁰¹

1.1. Cami ve Mescit Vakıfları

Cami kelimesi, Arapça "cem" kökünden gelmektedir. Türkçe'ye tercümesi toplayan, derleyen ve içinde ibadet edilen yer olarak yapılmaktadır. Camiler genellikle Kandil gecelerinin geçirildiği, Cuma ve Bayram Namazlarının kılındığı kutsal yerlerdir. Mescitler ise kısmen daha küçük şekilde yapılmış, genellikle her mahallede bulunan ve ibadet mekânlarını halk için yakınlaştıran mekânlardır.¹⁰²

Osmanlı Devleti'nde hemen hemen tüm cami ve mescitler, vakıf çatısı altında faaliyetlerini devam ettirmektedir. Camilerin temizliği, aydınlatılması, cami

⁹⁹ Bayram, a.g.m., s. 367.

¹⁰⁰ Ertem, a.g.m., s. 35-36.

¹⁰¹ Bayram, a.g.m., s. 367.

¹⁰² Mehmet Şener, "Câmi", **DİA**, C. 7, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 91.

görevlileri olan imam ve müezzinlerin giderleri vakıflar vasıtasıyla karşılanmaktadır.¹⁰³

Tablo 1: XIX. Yüzyıl'da Giresun Merkez'de Faaliyet Gösteren Camiler¹⁰⁴

Cami Adı	Yapılış Tarihi	Yaptıran/Vakfeden
Sultan Selim Cami (Hüdavendigâr)	1480 Öncesi(?)	Yavuz Sultan Selim
Hacı Hüseyin Cami	1594	Çobanoğlu Hacı Hüseyin
Kale Cami	1830	Dizdarzâde Emetullah Hanım
Hacı Miktađ Ağa Cami	1661	Hacı Miktađ Ağa
Çınarlar Cami	1896	Hacı Vehbizâde Ali Ağa
Şeyh Kerameddin Cami	(?)	Şeyh Kerameddin
Kapu Cami	1593	Seyyid Mehmed Paşa(?)
Soğuksu Cami	(?)	Müslim Bey(?)
Gemiler Çekeği Hortum-zade Camii	(?)	Hortumzâde Hacı Hüseyin Ağa

1.1.1. Hüdavendigâr (Yavuz Sultan Selim) Cami

Kuruluşuna ait bilgilerin eksikliği sebebiyle hakkında kesin bilgiler verilemeyen bu yapıtın kuruluş tarihi tahsis edilen vakıftan tahminle, 1480 yılından

¹⁰³ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü", **Vakıflar Dergisi**, S. XIV, Ankara 1982, s. 2.

¹⁰⁴ Karaman, a.g.t., s.191-192.

önce olduğu sanılmaktadır.¹⁰⁵ Trabzon'da valilik yaptığı dönemde Yavuz Sultan Selim tarafından yaptırılan caminin bulunduğu mahallede yine padişahın adı ile anılmaktadır.¹⁰⁶

Cami kurulduktan hemen sonra Cuma namazlarının kılındığı merkez camisi olmuş, yakınına yapılan bir medrese ve sıbyan mektebine de faaliyetlerinin devamı için vakıflar tesis edilmiştir. Yapılan bu binalardan anlaşılacağı üzere kentin merkezine yapılan bu ilk yapılarda vakıfların izini açıkça görmek mümkündür.¹⁰⁷

XIX. yüzyıla ait kayıtlara baktığımızda bu cami, Evkaf Nezareti denetimi altında bulunmaktadır. Aynı asırda bazı giderleri olan ve tamirat işlerine ihtiyaç duyan caminin, bu ihtiyaçlarının vakfedilen vakıflardan karşılanmasından anlaşılacağı üzere 19. Yüzyılda bu dini ibadet merkezinin fonksiyonunu devam ettirdiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ Ancak bahsedilen asırdan sonra cami varlığını koruyamamış ve günümüze ulaşamamıştır.

1.1.2. Hacı Hüseyin Cami

Hacı Hüseyin Mahallesi'nde bulunan caminin kitabesinde, 1594 yılında yapıldığı ve camiye ilk yaptıranın Çobanoğlu Hacı Hüseyin olduğu belirtilmektedir. Hacı Hüseyin tarafından vakfedilen bu camiye vakıf sahibinin adı verilmiştir.¹⁰⁹

XIX. asrın ortalarında ibadete açık olduğu anlaşılan caminin faaliyetlerini devam ettirmesi için,¹¹⁰ 1897 yılında Hacı Hüseyin Mahallesi'nde oturan Emine Hatun'un kendisine ait fındık bahçesinin gelirini Hacı Hüseyin Camisi'ne vakfettiğinden anlaşılacağı üzere cami XIX. Yüzyılda faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bulduğu mahalleye adını veren cami günümüze kadar varlığını korumuştur.¹¹¹

¹⁰⁵ Fatsa, **a.g.e.**, s. 18.

¹⁰⁶ GŞS. 1416, s.136.

¹⁰⁷ GŞS. 1407, s.115; GŞS. 1434, s. 49; Karaman, **a.g.t.**, s. 56.

¹⁰⁸ BOA. EV. BRT.64/15, s. 1; GŞS. 1430, s. 72.

¹⁰⁹ Mehmet Fatsa, H. İbrahim Sarıtaş, "Giresun Merkez'de Osmanlı Devri Vakıf Eser Kitabeleri", **Varlıklar Dergisi**, S. 28, Aralık 2012, s. 144; Emecen, s. 82.

¹¹⁰ BOA. EV. BRT. 37/8, s. 1

¹¹¹ BOA. EV. BRT. 185/3, s. 1-2; GŞS. 1428, s. 204.

1.1.3. Kale Cami

Kale Mahallesi'nde, eski Hükümet Konağı'nın karşısında bulunan bu caminin ilk kez 1830 yılında Dizdarzâde Emetullah Hanım tarafından yaptırılarak vakfedildiği görülmektedir.¹¹² Ancak zamanla bakıma muhtaç hale gelen cami üzerindeki ikinci bir kitabeden anlaşılacağı üzere 1913 yılında Hacı Mustafa Efendi tarafından yeniden yaptırılmış ve günümüzdeki faal şeklini almıştır.¹¹³

1.1.4. Hacı Miktad Ağa Cami

Kent merkezinde sahil şeridi üzerinde yer alan Hacı Miktad Ağa Cami ilk olarak 1661 yılında ahşap olarak yapılmış, 1841 yılında yeniden inşa edilmiş ve 1890 yılında genişletilmiştir. 1863 yılında camiye görevli atandığından hareketle caminin faaliyetlerine devam ettiğini takip edebilmekteyiz.¹¹⁴

XIX. Asrın sonlarında Hacı İsmail Ağa ve Sarı Alemdarzâdeler tarafından yeniden inşa edilen camiye çok sayıda gelir vakfedilmiştir. Hacı Miktad Ağa Cami yapılan tamirat çalışmalarının ardından günümüzde varlığını devam ettirmektedir.¹¹⁵

1.1.5.Çınarlar Cami

Giresun Kalesi'nin güney yamacında, Çınarlar Mahallesi'nde bulunan bu caminin Hacı Vehbizâde Ali Ağa tarafından yaptırıldığı¹¹⁶ ve 1896 yılında ibadete açıldığı tahmin edilmektedir.¹¹⁷ XIX. Asrın sonlarına ait bu camiye, Hacı Hüseyin Mahallesi tüccarlarından Sarı Alemdarzâde Hasan Efendi kendisine ait fındık bahçesinin gelirlerini vakfetmiştir. Çınarlar cami varlığını günümüze kadar korumuştur.¹¹⁸

¹¹² Fatsa, **a.g.e.**, s. 32.

¹¹³ Fatsa, Sarıtaş, a.g.m., s. 146.

¹¹⁴ BOA. EV. BRT. 179/35, s. 3-4.

¹¹⁵ Emecen, a.g.m., s. 82; Fatsa, **a.g.e.**, s. 30-31.

¹¹⁶ Emecen, a.g.m., s. 82.

¹¹⁷ Fatsa, **a.g.e.**, s. 34.

¹¹⁸ GŞS. 1428, s. 323.

1.1.6. Şeyh Kerameddin Cami

Yavuz Sultan Selim Mahallesiinde bulunan cami ilk defa ahşap olarak Şeyh Kerameddin tarafından yaptırılmış ve yıkılınca 1900 yılında Sarı Alemdarzâde İzzet Kaptan'ın varisleri tarafından yeniden yaptırılarak vakıflar tayin edilmiştir.¹¹⁹

Cami giderlerinin karşılanması için, 1894 yılında Emine Hatun kendisine ait fındık bahçesinin gelirini ve Refiye Hatun'un varisleri, mirasın bir kısmını Şeyh Kerameddin Camisi'ne giderlerinin karşılanması için vakfetmiştir. Şeyh Kerameddin Camisi yapılan tamirat çalışmalarının ardından günümüzde varlığını devam ettirmektedir.¹²⁰

1.1.7. Kapu (Seyyid Mehmed Paşa) Camii

Caminin kitabesine göre ilk yapılış tarihi 1607 yılı olmakla¹²¹ ikinci defa 1896 yılında Kara Mustafa oğlu Mahmut efendi tarafından yeniden inşa edilmiştir. 1835 yılında Mustafa Halife hatipliğine atanmasından anlaşılacağı üzere caminin ikinci defa yapımına değin ibadet edildiği düşünülebilir.¹²² Cami yanında Voludzade Mehmet Ağa Medresesi bulunmaktadır. Kayıtlarda cami, medrese ve hamamın yaptırılarak vakfedildiği görülmektedir. Cami günümüze kadar varlığını korumuştur.¹²³

1.1.8. Soğuksu Camii

Soğuksu Mahallesi'nde bulunan cami, Müslim Bey adlı bir hayırsever tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılarak vakfedilmiştir.¹²⁴ Ancak Caminin, 1896 yılında Giresun Kaymakamı Mahmud Rüştü Bey tarafından genişletildiği tespit edilmektedir. Camiye yapmış olduğu bu hizmetten sonra Kaymakam Mahmud Rüştü

¹¹⁹ Kemal Eren, **Dünü ve Bugünüyle Giresun**, Giresun 1961, s. 15.

¹²⁰ GŞS.1406, s. 53; GŞS. 1407, s. 163-164.

¹²¹ Mehmet, Sarıtaş, a.g.m., s. 143.

¹²² BOA. HAT. Dosya No: 1591, Gömlek No: 33.

¹²³ BOA. EV. BRT. 136/2, s. 1-4.

¹²⁴ **Giresun İl Yıllığı 1973**, Haz. İl Yıllığı Hazırlama Komitesi, Giresun Valiliği, Ankara 1973, s.15

Bey, eski tarihli bir Kur'an-ı Kerim'i de camiye vakfetmiştir. Soğuksu Camii günümüzde varlığını devam ettirmektedir¹²⁵

1.1.9. Gemiler Çekeği Camii

Gemiler Çekeği Mahallesi'nde bulunan ve giriş kapısı üzerindeki 1884 tarihli kitabede, bu cami yapılmadan önce ayrı bir yerde mescidinin bulunduğu anlaşılmaktadır.¹²⁶ Aynı tarihlerde hayır sahiplerinden Hortumzâde Hacı Hüseyin Ağa tarafından şimdiki yerine yapılmış, zaman aşımından yıkılan yerleri ise daha sonra Sarı Alemdarzâde Mehmed İzzet Kaptan tarafından yeniden yaptırılarak vakfedilmiştir.¹²⁷ Gemiler Çekeği Camisi yapılan tamirat çalışmalarının ardından günümüzde varlığını devam ettirmektedir.

1.1.10. Fatih Camii

Osmanlı Devleti'nin Şebinkarahisar üzerindeki en önemli eserlerinden birisi olan Fatih Camii, 1473-1474 yıllarında inşa edildiği ve geçirdiği birkaç yangından sonra, 1888 yılında Rasim ve Mahmut Paşalar tarafından bugünkü haline yakın şekliyle yeniden yapıldığı bilinmektedir.¹²⁸ Fatih Cami'ne kuruluşundan beri pek çok vakıf tahsis edilmiştir. XIX. asrın başlarından itibaren cami ve cami görevlilerinin giderlerini karşılamak için, cami vakfına pek çok dükkân ve bahçe vakfedildiği kayıtlarda görülmektedir.¹²⁹

1.1.11 Taş Mescit

1546 yılında Mehmet bin Abdullah el Konevi isimli bir hayırsever tarafından vakıf yoluyla yaptırılan Taş Mescit, XIX. asrın sonunda varlığını devam ettirdiği

¹²⁵ Karaman, a.g.t., s. 59.

¹²⁶ Giresun İl Yıllığı 1973, s.17.

¹²⁷ GŞS. 1416, s. 95.

¹²⁸ BOA. MKT. Dosya No. 00180; BOA. EV. EVM. Dosya No. 00046; Fatsa, a.g.e., s. 53.

¹²⁹ BOA. TT.d.. Dosya No. 557.

görülmektedir.¹³⁰ Günümüze değin varlığını koruyamayan bu mescide, vakıf sahibi Abdullah Bey mirasını vakfetmiştir.

1872 yılına ait Şebinkarahisar'daki diğer vakıflara ait bilgilerde veren belge de Taş Mescide ait vakıfların yanında¹³¹ Uzun Bey Zaviyesi Vakfı, Alışar Vakfı, Hasan Paşa Vakfı, Sultan Mehmed Han Vakfı, Sarı Şeyh Vakfı ve Kara Yakub Gazi Hazretleri Vakfı'ndan bahsedilmektedir.¹³²

1.1.12.Köy Camileri

Merkezi konumlara tesis edilen bu eserlere vakfedilen vakıflar gibi köylerde kurulan çoğu sosyal ve dini müesseseye de kurulmaları ve varlıklarını devam ettirmeleri için vakıflar tahsis edilmiştir. XIX. yüzyılda Giresun bölgesinde faaliyetini devam ettiren vakıfların isimlerine ve hangi bölgede var olduklarına ait bilgilere arşiv belgeleri yoluyla ulaşabilmekteyiz. Belgelerde ve çalışmalarda rastladığımız vakıf camilerine aşağıda yer verilmiştir.

Ahmetlü karyesinde caminin giderlerinin karşılanması için vakıf kurulmuştur.¹³³ Akyoma Köyü'nde bulunan cami¹³⁴ ve köyün Çatak Mahallesi'nde bulunan mescit için birer vakıf tahsis edilmiş ve köyde yaşayan Abdioğlu Hasan efendi findık bahçesini mescide vakfetmiştir.¹³⁵

Bendehur Köyü sakinleri cami için bir cami vakfı kurmuşlar ve findık bahçesi vakfetmişlerdir.¹³⁶ Aynı köyün Abdal kasabası cami için İbrahim Efendi Hatuniye vakfını kurmuş ve findık bahçesi vakfetmiştir.¹³⁷

Boztekke Köyü Şeyh Ömer Cami ve Kerameddin Tekkesi'nin yanında bulunan camiye birer vakıf kurularak çeşitli gelir malları tahsis edilmiştir.¹³⁸

¹³⁰ BOA. AE.SMHD.I. Dosya No: 230, Gömlek No: 18380.

¹³¹ BOA. EV.d... Dosya No: 21957, Gömlek No: 1288.

¹³² BOA. AE. SMST.III , Dosya No: 360, Gömlek No: 28808.

¹³³ BOA. EV. BRT. Dosya No. 230/10, s. 1-5.

¹³⁴ GŞS. 1403, s. 91.

¹³⁵ GŞS. 1416, s. 23.

¹³⁶ BOA. EV. MKT. CHT. Dosya No. 00752; GŞS. 1403, s. 59.

¹³⁷ GŞS. 1407, s. 274.

¹³⁸ GŞS. 1404, s. 311.

Çalca Köyü Cami için köyün sakinleri tarafından bir cami vakfi kurulmuştur.¹³⁹

Çandır Çalış Köyü'nde Arap Cami ve Medresesi için bir vakıf kurulmuş ve vakfa sermaye olarak fındık bahçesi geliri tahsis edilmiştir.¹⁴⁰

Çandır Köyü'nün Kıran Mahallesi halkının yaptığı cami vakfi köyün diğer sakinlerine uzak mesafede olduğunu için kendilerine ayrı bir vakıf kurarak cami yaptırmışlardır.¹⁴¹

Çiçekli Köyü halkı, köyelerine yakın cami olmadığından Cuma ve bayram namazlarının kılınması izniyle birlikte bir vakıf kurarak yeni cami yaptırmışlardır.¹⁴²

Darı Köyü'nde Sağır Mustafa cami vakfi kurulmasının¹⁴³ yanında köyün İnce Giriş Mahallesi sakinleri yeni bir vakıf kurarak, Boğacık Nehri yüzünden Cuma Namazına gidemeyen yaşlıların mağduriyetini gidermek için mahallelerine bir mescit yapmışlardır.¹⁴⁴

Demirci Köyü sakinleri Tepeören Cami için bir vakıf kurmuş ve vakfa fındık bahçesi vakfetmişlerdir.¹⁴⁵

Emeksen Köyü Cami,¹⁴⁶ Gülizar Köyü Mirili Cami¹⁴⁷ ve Hasankef Köyü İbrahim Reis Cami için adı geçen köy sakinleri birer vakıf kurmuşlardır.¹⁴⁸

Hisar Kiriş Köyü'nden ayrılan Burhaniye Köyü Cami için bir vakıf kurulmuş ve vakfa bir fındık bahçesinin gelirleri vakfedilmiştir.¹⁴⁹

Keşap ilçesine bağlı Karabulduk köyü için cami kurulmuş ve caminin giderleri için bir vakıf oluşturulmuştur.¹⁵⁰

¹³⁹ GŞS. 1403, s. 103.

¹⁴⁰ GŞS. 1409, s. 40.

¹⁴¹ GŞS. 1404, s. 119.

¹⁴² BOA. HAT. Dosya No: 1618/ 18, s. ; GŞS.1404, s.16.

¹⁴³ GŞS.1404, s.256.

¹⁴⁴ GŞS.1406, s.107.

¹⁴⁵ GŞS.1409, s.130.

¹⁴⁶ GŞS.1403, s. 85.

¹⁴⁷ GŞS.1403, s. 87.

¹⁴⁸ GŞS.1404, s. 258.

¹⁴⁹ GŞS.1428, s. 345.

¹⁵⁰ BOA. EV. BRT. Belge No. 48/14, s. 1-5.

Kayadibi Köyü Cami için köy sakinleri bir vakıf kurmuş ve köyden Emin Efendi tarlasının gelirini caminin vakfına bağışlamıştır.

Kırık Nahiyesi'nin merkezi olan Kulakkaya Cami,¹⁵¹ Kızılev Köyü Cami¹⁵² ve Kayabaşı Köyü Cami için köylerin sakinleri birer vakıf kurmuşlardır.¹⁵³

Kızılev Köyü'nden ayrılan Tandır Köyü için yeni yapılan camiye Alataçoğullar fındık bahçesi tahsis etmişlerdir.¹⁵⁴

Kurtulmuş Köyü¹⁵⁵ ve Kızıлтаş Köyü¹⁵⁶ sakinleri köylerinde bulunan camiler için birer vakıf kurmuşlardır.

Küçük Köyü'nün Eriklimanı İskelesi tarafına Hasan Efendi tarafından bir cami inşa ettirilmiş ve camiye bir vakıf kurulmuştur.¹⁵⁷

Kümbet Köyü Pazar Yeri'nde yeni yapılan caminin vakfı için köy ahalisinden Hacı İbrahimoglu Abdülkadir Efendi iki dükkânının kira gelirlerini camiye vakfetmiştir.¹⁵⁸

Merkeze bağlı Barça Köyü'nde İsa Beşe Vakfı tarafından bir cami kurulmuş¹⁵⁹ ayrıca Barça'dan ayrılan Andal Köyü için bir cami kurulmuş ve cami için vakıf oluşturulmuştur.¹⁶⁰

Melikli Köyü ve köyün Alan Mahallesi sakinleri camileri için birer vakıf kurmuşlardır.¹⁶¹

Semail Köyü sakinleri, köylerindeki Seyyid Ahmet Gazi Cami için vakıf kurmuşlardır.¹⁶² Köyün Kızılca Meşhet Mahallesi sakinleri de, caminin uzak olmasından dolayı mescit yaparak burası içinde bir vakıf oluşturmuşlardır.¹⁶³

¹⁵¹ GŞS.1435, s. 38.

¹⁵² GŞS.1403, s. 54.

¹⁵³ GŞS.1404, s.178.

¹⁵⁴ GŞS.1428, s. 321.

¹⁵⁵ GŞS.1404, s. 311.

¹⁵⁶ GŞS.1403, s.166.

¹⁵⁷ GŞS.1403, s.118.

¹⁵⁸ GŞS.1404, s.135.

¹⁵⁹ BOA. EV. BRT. Dosya No. 65/18. s. 2.

¹⁶⁰ GŞS.1414, s.13.

¹⁶¹ GŞS.1404, s.31.

¹⁶² GŞS.1403, s.63.

¹⁶³ GŞS.1414, s.20.

Şemseddin Köyü'nden ayrılan Kızılot Köyü¹⁶⁴, Seyyid Köyü,¹⁶⁵ Süme Köyü¹⁶⁶ ve Saraycık Köyü'nün Behramşah Mahallesi¹⁶⁷ sakinleri köylerinde bulunan camiler için birer vakıf kurmuşlardır.

Şemseddin Köyü'nün Kuşluhan Mahallesi'nde cami uzak olduğundan mahalle halkı tarafından yeni bir cami yapılarak bu yeni camiye vakıf kurulmuştur.¹⁶⁸

Zefre Köyü,¹⁶⁹ Yuva Köyü,¹⁷⁰ Taflancık Köyü,¹⁷¹ Tekke Köyü,¹⁷² Uğurca Köyü'nün Pazar Yeri,¹⁷³ Vanazıt Köyü,¹⁷⁴ İshaklı Köyü,¹⁷⁵ Yaşlıbahçe Köyü,¹⁷⁶ Yenicehisar Köyü'nün Bekirli Mahallesi,¹⁷⁷ Ülper Köyü,¹⁷⁸ Balçıklı Köyü¹⁷⁹, Şeyhlü Köyü¹⁸⁰ ve Uzgur Köyü¹⁸¹ sakinleri köylerinde bulunan camiler için birer vakıf tesis etmişlerdir.

2.2. Tekke ve Zaviye Vakıfları

Tekke ya da zaviye kelimeleri değişik zamanlarda ve değişik coğrafyalarda zaviye, hankâh, dergâh, ribât, âsitâne, buk'a, imaret, düveyre, savma, mihrap, tevhidhâne, harâbat gibi isimlerle anılmışlardır.¹⁸² Bundan başka büyük tekkelere yine ise ayrıca dergâh da denilmektedir.¹⁸³ Anlam olarak bakıldığında herhangi bir tarikata mensup dervişlerin bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları yer şeklinde ifade

¹⁶⁴ GŞS.1434, s.103.

¹⁶⁵ GŞS.1403, s.111.

¹⁶⁶ GŞS.1423, s.11.

¹⁶⁷ GŞS.1403, s.172.

¹⁶⁸ GŞS.1403, s.65.

¹⁶⁹ BOA. VGM. DEFTER. Dosya No. 00871; GŞS.1436, s.156.

¹⁷⁰ GŞS.1403, s.166.

¹⁷¹ GŞS.1404, s.43.

¹⁷² GŞS.1426, s.84.

¹⁷³ GŞS.1404, s.122.

¹⁷⁴ GŞS.1403, s.11.

¹⁷⁵ BOA. EV. BRT. / 185 – 11, s. 1-4.

¹⁷⁶ GŞS.1403, s.174.

¹⁷⁷ GŞS.1403, s.172.

¹⁷⁸ GŞS.1434, s. 95.

¹⁷⁹ BOA. VGM. DEFTER Dosya No. 00871.

¹⁸⁰ BOA. EV. BRT. Dosya No. 193/24, s. 4.

¹⁸¹ GŞS. 1403, s.87.

¹⁸² Mustafa Kara, "Tekke", İA, TDV Yayınları, C. 40, Ankara 2001, s. 368.

¹⁸³ M. Baha Tanman, "Asitane", İA, C. 3, TDV Yayınları, Ankara 1991, s. 486.

edilmektedir. Bunun yanında gezgin yolculara ücretsiz hizmet veren, yerleşme merkezlerinde veya yol güzergâhlarında bulunan önemli yapılardır.¹⁸⁴

Giresun bölgesi tekke ve zaviyeler açısından kısmen şanslı bir şehirdir. Nitekim bu konu da isimlerinin önemle zikredilmesi gerekenlerden biri Hacı Abdullah Halife'dir. Yağıldere bölgesine irşat için gönderilen Hacı Abdullah Halife, burada dini bir müessese teşkilatı kurmuş ve bulunduğu bölgenin Türkleşip-İslamlaşmasını sağlamıştır. Giresun bölgesinde Hacı Abdullah Halife gibi pek çok alperene rastlamak mümkündür.

Bu kapsamda vakıf teşkilatı bünyesinde; kurulan zaviyenin yanında türbe, cami, medrese, imaret, dergâh gibi önemli müesseselerin ortaya çıkmasını sağlayan bir teşkilatlanma kurulmuştur. Bu tür külliyelerle buldukları bölgenin her anlamda gelişip Türkleşmesinde isimleri önemle zikredilmesi gereken; Yavuz Kemal nahiyesinde Şeyh Mustafa, Piraziz de Şeyh İdris, Teke köyünde Yakup halife,¹⁸⁵ Tirebolu'da Kasım Dede ve Mevlana Ede Derviş, Boztekke'de Şeyh Keramettin, Alınca'da Hasan Dede,¹⁸⁶ Dereli'de Hacı İlyas ve Hamza Şeyh, Alucra'da Alışar Şeyh¹⁸⁷ ve Şeyh Salih Halife gibi erenlerin adı öne çıkmaktadır.

Bölgenin Türk yurdu olması için yol güzergâhındaki yolların inşası ve onarımı, ticaret aşamasında tüccarların konaklama ve bölge de bulunan halkın iskânı gibi işler için vakıflar kurmuşlar ve toplumun eğitilmesinde oldukça önemli rol oynamışlardır.¹⁸⁸

1.3. Türbe ve Hatim İşleriyle İlgilenen Vakıflar

Mezar yerleri üzerinde yapılan, genellikle etrafı çevrilmiş yapılara türbe denilmektedir. Türbelerde “*türbedar*” denilen türbe görevlisi türbenin temizliği gibi

¹⁸⁴ Ahmet Yaşar Ocak, Sureyya Faruqi, “Zaviye”, **İA**, C. 13, MEB Yayınları, İstanbul 1986, s. 468-476.

¹⁸⁵ BOA. EV. MKT. Dosya No. 03165.

¹⁸⁶ BOA. EV. MKT. Dosya No. 03161.

¹⁸⁷ BOA. AE.SMHD.I.. Dosya No: 219, Gömlek No: 17430.

¹⁸⁸ Fatsa, **a.g.e.**, s. 71-179; Mehmet Fatsa, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Vakıf Yoluyla İskân Metoduna Bir Örnek: Alucra’da Çağırğan Zaviyeleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. 36, Aralık 2011, s. 89.

işler ile meşgul olmaktır. Bu görevlinin giderleri ve türbelerin bakımları için bir gelire ihtiyaç vardır. Bu noktada türbelerin giderleri için vakıflar oluşturulmuştur.¹⁸⁹

Giresun'daki türbeler açısından yoksul bir bölge olmasına karşılık Seyyid Vakkas Hazretleri Türbesi, Kılıçlı Dede Türbesi, Kurban Dede Türbesi, Akköy Nahiyesi'nde Şeyh Kerameddin Hazretleri ve Piraziz'de Şeyh İdris Hazretlerinin türbelerinin bulunduğu bilinmektedir. Bahsettiğimiz bu veliler bölgede oldukça önemli kabul edilmektedir.¹⁹⁰

Bu eserlere ait XIX. asırda doğrudan bir türbe vakfından bahsedilmese bile kent merkezinde yer alan Seyyid Vakkas Türbesi civarındaki bir dergâhın giderleri için, Hisar Kiriş Köyü'nden bir hayırseverin fındık bahçesini vakfetmesinden anlaşılacağı üzere bu yapının bir tür vakfı olduğu anlaşılabilir.¹⁹¹

2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR

İslam dünyasında eğitim sisteminin temel kurumu olan medrese, Osmanlılar döneminde fiziki şartları, mimari özellikleri, programı ve temsil ettiği zihniyetle önemli gelişmeler göstermiştir.¹⁹² Osmanlılarda bir gelenek halini alan mektepleşme faaliyetlerine, padişah ve yakınlarının yanı sıra ekonomik durumları iyi vatandaşlarda katılmış, böylelikle köylere varıncaya kadar hemen hemen her yerde eğitim ve öğretim kurumları açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde kurulan sıbyan mektepleri, rüştiyeler ve medreselerin çoğu yukarıda ifade ettiğimiz ekonomik desteklerin bir tezahürü olan vakıflar yoluyla oluşturulmuştur. Mahallelere kadar ulaşan sıbyan mekteplerinde okuma çağına gelmiş çocuklar önce eğitilir ve daha sonra medreselerde eğitim faaliyetlerine devam edilirdi.

¹⁸⁹ Pakalın, **a.g.e.**, C. III, s. 239.

¹⁹⁰ TVS. 1288 (1871), s.182; TVS. 1289(1872) s.180-181.

¹⁹¹ Fatsa, **a.g.e.**, s. 60-61.

¹⁹² Mehmet İpşirli, "Medrese", **İA**, C. 28, TDV Yayınları, Ankara 2003, s. 327.

Vakıf mektep ve medreselerinde ders veren hocaların maaşları da vakıf tarafından karşılanırdı.¹⁹³

2.1. Mektep ve Medrese Vakıfları

Medrese, terim anlamı olarak ders okunan yer, anlamını taşır ve kendi içinde ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç kademeye ayrılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde medrese, sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksekokul ve üniversite eğitime tekabül eden, İslami kimliği sebebiyle sadece Müslümanların devam ettiği bir eğitim kurumu özelliği taşımaktadır.¹⁹⁴ Osmanlı Devleti'nde, XIX. asırda mektep kelimesi bütün öğretim kurumlarını içine alacak bir genişlik kazanmış hatta fakültelerin adında bile yer almıştır.¹⁹⁵

1869 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesine göre, XIX. yüzyılda Giresun merkezde köyleriyle birlikte toplam 15 medrese bulunmaktadır. Bu medreselerde 11 öğretmen bulunmakta ve 215 öğrenci eğitim görmektedir. Akköy Nahiyesinde 7 medrese, 7 öğretmen ve 481 öğrenci bulunmaktadır. Keşap Nahiyesinde ise, 5 medrese, 4 öğretmen ve 166 öğrenci bulunmaktadır.¹⁹⁶

Giresun'un en önemli medresesi, şehrin ilk camisi olan Sultan Selim Camii bitişiğindeki Ali Efendi Medresesi'dir. Medresenin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, Şer'iyye sicillerinde medreseye vakfedilen mallarla ilgili olarak kayıtlar bulunmaktadır.¹⁹⁷ 1872 tarihli bir belgede Kumyalı Mahallesi'nden İbrahim Fevzi Efendi kendisine ait findık bahçesinin gelirini medresenin öğretmen ve bakım giderlerine vakfettiği görülmektedir.¹⁹⁸

¹⁹³ Ertem, a.g.m., s. 35-36.

¹⁹⁴ İpşirli, a.g.m., s. 327.

¹⁹⁵ Cahit Baltacı, "Mektep", İA, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 5.

¹⁹⁶ TVS. 1286 (1869), s.76.

¹⁹⁷ Karaman, a.g.t., s. 62.

¹⁹⁸ GŞS. 1404, s. 99.

Tablo 2: 1869 Trabzon Vilayeti Salnâmesi'ne göre, XIX. YY. İkinci Yarısında Giresun'da Eğitim Faaliyetleri¹⁹⁹

	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı	Müdris Sayısı
Giresun Kaza Merkezi	15	215	11
Akköy Nahiyesi	7	481	7
Keşap Nahiyesi	5	166	4
Toplam	27	862	22

Giresun'un diğer önemli medresesi ise, Kapu Cami yakınında bulunan Mehmed Ağa Medresesi'dir. Bu medresenin de kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte yine Şer'iyye sicillerinde bilgiler mevcuttur.²⁰⁰ Medresenin mütevellisi olan Mehmed Nuri Efendi, Giresun Belediye Reisi Kaptan Yorgi'yi medresenin yeni yapılan yola gelmesi üzerine yıkılması ve şart olarak yeniden daha büyük bir medresenin yapılması için yardımcı olacağını bildirmesine rağmen belediyenin medrese için ayırdığı miktarın yeterli gelmemesi üzerine Kaptan Yorgi'yi mahkemeye vermiştir.²⁰¹

Ayrıca taşra da Şebinkarahisar'da bulunan Hacı Yusuf Ağa Medresesi ve giderlerinin karşılanması için bölge halkı verimli arazilerinin bir kısmını medrese vakfına bağışlamışlardır.²⁰²

XIX. asırda Giresun'a bağlı köylerde tespit edilen medreseler bulunmaktadır. Aksu vadisi içerisinde bulunan Kabaköy'de bulunan 9 odalı medrese için köy ahalisinden Molla Mustafa 20 adet gümüş mecdiyesini medreseye vakfetmiştir.²⁰³

¹⁹⁹ Kudret Emiroğlu, **Trabzon Vilayeti Salnamesi 1869**, C.1, Trabzon Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 1993.

²⁰⁰ Karaman, **a.g.t.**, s. 63.

²⁰¹ GŞS.1426, s. 6.

²⁰² BOA. C..MF.. Dosya No: 17, Gömlek No: 815.

²⁰³ GŞS.1406, s. 105.

Çandır Çalış Köyü'nde bulunan 11 odalı medresenin öğretmenliğine, köy sakinlerinden Şükrü Efendi getirilmiş, mahkemeden kendisi için berat istenmiştir.²⁰⁴

Hamidiye Köyü'nde yeniden inşa edilen 13 oda ve 1 dershaneden oluşan medresenin öğretmenliği için, köy halkından Halil Efendi seçilmiş ve mahkeme tarafından kendisine berat verilmesi talep edilmiştir.²⁰⁵

Ülper Köyü'nde bulunan Çavuşoğlu Medresesi'nin müderrisliğine Hafız Mehmed Efendi getirilerek, mahkemeden berat talebinde bulunulmuştur.²⁰⁶

Anbaralan Köyü'nde Batum muhacirlerinden Harboğlu Murad Efendi, köyde yeni yapılan medreseye 5.000 kuruşunun faizini vakfetmiştir.²⁰⁷

Paye Köyü'nde ise yeniden inşa olunan Tahsiliye medresenin müderrisliğine, Yağmurca Köyü sakinlerinden Mürsel Efendi'nin getirilmiş ve mahkemeden bu konu da berat talep edilmiştir.²⁰⁸

XX. Asrın başlarında Giresun merkezde Sultan Selim Han Cami Şerifi bünyesinde bulunan medrese de altmış bir, Tirebolu Hamam ve Çarşı Medreselerinde yaklaşık doksan, Görele Atik, Hamidiye ve Teşvikiye medreselerinde de yaklaşık yüz atmış öğrencinin bulunduğu kayıtlarda görülmektedir.

2.1.1. Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri küçük yaştaki çocukların ilk tahsillerini gördükleri ilk düzey okullardır. Osmanlı Devleti'nin her mahallesinde olmasından dolayı mahalle mektebi olarak ya da taştan yapıldığı için taş mektep de denildiği görülmektedir.²⁰⁹

Osmanlı Devleti'nde ilköğretim kurumlarının karşılığı olan sıbyan mektepleri yükselme döneminde kaliteli eğitim verirken, sonradan bozulmuş ve eski değerini kaybetmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde sıbyan mektepleri, şehir, kaza ve köylerde

²⁰⁴ GŞS.1438, s. 135.

²⁰⁵ GŞS.1438, s. 274.

²⁰⁶ GŞS.1446, s. 145.

²⁰⁷ GŞS.1436, s. 182.

²⁰⁸ GŞS.1445, s. 38.

²⁰⁹ Baltacı, a.g.m., s. 5-10.

külliye veya medrese ve cami köşelerinde ya da bakımsız, tek odalı taş binalarda varlıklarını devam ettirmiştir.²¹⁰

1869 tarihli salnameye göre, Giresun'da 42 tane sıbyan mektebi bulunmaktadır. Bu mekteplerde 1.265 öğrenci eğitim görmekteyken, Akköy Nahiyesinde 56 mektep ve 1.934 öğrenci, Keşap Nahiyesinde ise, 45 mektepte 1.372 öğrencinin eğitim gördüğü tespit edilmektedir.²¹¹

Tablo 3: 1869 tarihli salnameye göre, Giresun'daki Sıbyan Mektepleri

	Sıbyan Mektebi	Öğrenci Sayısı
Giresun Kaza Merkezi	42	1.265
Akköy Nahiyesi	56	1.934
Keşap Nahiyesi	45	1.372
Toplam	143	4.571

Islahat Fermanı ile eğitim alanında reformların yapılması istenmiş ve dış baskılarla Maarif Nazırı Saffet Paşa'nın başkanlığında oluşturulan bir kurul ile yönetmelik hazırlanarak eğitim-öğretim işleri yeniden düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre her köy ve mahallede bir sıbyan mektebi açılmasını istemektedir ve bu maddenin Giresun'da da uygulandığı görülmektedir.²¹² Nitekim Şeyh Kerameddin Camisi civarına²¹³ ve Kapu Mahallesi'nde Hacı Ahmedzâde Arif Hikmet Efendi tarafından vakıf yoluyla birer sıbyan mektebi yaptırılmıştır.²¹⁴

²¹⁰ Bayram Kodaman, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 57; M. Emin Yolalıcı, "Maarif Salnamelerine Göre; Trabzon Vilayeti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", **OTAM**, S. 5, 1994, s. 449.

²¹¹ Karaman, **a.g.t.**, s. 64.

²¹² Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 287-289; Karaman, **a.g.e.**, s. 65.

²¹³ GŞS.1404, s.232.

²¹⁴ GŞS.1414, s.288.

Sıbyan mekteplerinin giderlerini karşılamak ve mekteplerin görevli muallimlerine verilmek üzere sahiplerinin bazı gelirlerini vakfettiğini görmekteyiz. Darı Köyü'nde yeni yapılan sıbyan mektebindeki hocaya verilmek üzere, aynı köyden Kargaoğlu Mehmed Efendi fındık bahçesinin gelirini vakfetmiştir.²¹⁵ Hacı Hüseyin Mahallesi'nde bulunan sıbyan mektebindeki muallimlere verilmek üzere, Molla Ahmedoğlu Hacı İsmail, Keşap'ın Barça Köyü'ndeki fındık bahçesinin gelirlerini vakfetmiştir.²¹⁶ Sultan Selim Camisi yanında bulunan sıbyan mektebine, Boztekke Köyü'ndeki bir şahıs fındık bahçesinin hasılâtını vakfettiğini görmekteyiz.²¹⁷

2.1.2. Rüştîye Mektebi

Sultan II. Mahmut'un son dönemlerine doğru rüştîye mekteplerinin açılmasına başlanmıştır. Bu dönemde, sıbyan okullarının yetersiz olduğu anlaşılınca, 1838 yılında bu okulların düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Sıbyan okullarının üstünde, sınıf-ı sani okullarının açılmasına karar verilmiş ve adı padişah tarafından "rüştîye" olarak değiştirilmiştir.²¹⁸

Tanzimat öncesinde, eğitim ve öğretim alanında modernleşme süreci taşra da çağa ayak uyduramamıştır. Mektep ve medrese dışında açılan yeni okulların tamamı İstanbul'da açılmıştır. Ancak Sultan II. Mahmut'un son yıllarından başlanarak daha sonra Sultan Abdülmecid döneminde eğitim öğretim alanındaki çalışmalar devam etmiş ve 8 Kasım 1846'da "Mekâtib-i Umumiye Nezareti" kurulmuştur. Bu nezaretin görevi sıbyan mekteplerinin ıslahı ve rüştîye mekteplerinin kurularak, çoğaltılması olmuştur. Nitekim bu anlamda ilk rüştîye 1847 yılında İstanbul'da kurulmuş ve bu tarihten sonra taşra bölgelerde de açılmasına başlanmıştır.²¹⁹

Giresun'da 1867 yılında rüştîye mektebinin kurulması çalışmalarına başlanmış ve 1870 yılında ilk rüştîye mektebi açılmıştır. 1870 yılında faaliyete geçen Giresun

²¹⁵ GŞS.1422, s.103.

²¹⁶ GŞS.1416, s.38.

²¹⁷ GŞS.1434, s.49.

²¹⁸ Cemil Öztürk "Rüşdiye", İA, C. 35, TDV Yayınları, İstanbul 1997, s. 300.

²¹⁹ Çadırcı, a.g.e., s. 284-285.

rüştiye mektebinde, İsmail Efendi ve İbrahim Efendi muallimliğinde 63 öğrencinin eğitim gördüğü tespit edilmiştir.²²⁰

1898 yılı Maarif Salnamesinde, Giresun rüştiye mektebinde 4 muallimin görev yaptığı ve 92 öğrencinin eğitim gördüğü tespit edilmektedir. Aynı salnameye göre, Akköy Nahiyesinde de rüştiye mektebi kurulmuş olup, 1 muallimin görev yaptığı ve 68 öğrencisinin bulunduğu görülmektedir.²²¹

2.2. Kütüphane Vakıfları

Kaydedilen bilginin, çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmak ve araştırma yapmak isteyen kişilere, belirli kurallar çerçevesinde ve ücretsiz olarak sunulduğu mekânlara kütüphane denilmektedir. Türklerde kütüphane, Karahanlılar Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne kadar tüm Türk-İslam dünyası üzerinde hüküm sürmüş devletlerin eğitim-öğretim, kültürel ve bilimsel yaşamında yaklaşık bin yıllık sürecini kapsayan sosyal kurumlardır. Bunun yanında Osmanlıların da dâhil olduğu İslami eğitim-öğretim sisteminin yakından ilgili olduğu bilimsel kurumlar içerisinde yer almaktadır. Bu eğitim-öğretim politikasının temel eğitim kurumları medreselerdir. Buradan hareketle kütüphaneleri de yukarıda belirttiğimiz gibi eğitim-öğretim kurumlarının parçası olarak ele aldığımızda Osmanlılarda da ilk kütüphanelerin bu kurumlar bünyesinde veya yakınlarında kurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir.²²²

Nitekim Osmanlıda camilerin çoğunun yanında tekkelerin ve medreselerin içerisinde kütüphaneler yer ayrılrsa da müstakil amacıyla kurulan kütüphanelere de rastlamaktayız. Osmanlı kütüphanelerine baktığımızda araştırma yapma ve halkın okuma ihtiyacını karşılamanın yanında buralarda görevlendirilen öğretmen derecesinde öğreticiler tarafından eğitim öğretim faaliyetlerini yürütme misyonuyla aynı zamanda bir halk eğitim merkezi konumundadır.²²³

²²⁰ TVS. 1287 (1870), s. 74.

²²¹ Yolalıcı, a.g.m., s. 455.

²²² İsmail E. Erünsal, "Kütüphane", **İA**, C. 27, TDV Yayınları, Ankara 2003, s. 13-23; Aykut Kazancıgil, **Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 12. Hakan Anameriç, "Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi", **VI. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2011, s. 55.

²²³ Baltacı, a.g.e., s. 450.

1903 tarihli Maarif Salnamesi'ne göre, Giresun'daki en eski kütüphane, 1719 yılında Müderris Hacı İsmail Sabri Efendi tarafından Sultan Selim Camii yanında kurulan altı yüz doksan tane kitabı muhafaza eden müstakil yapıdır.²²⁴ Bu kütüphanenin giderleri için Hacı İsmail Sabri Efendi, dükkân gelirlerini vakfetmiş yine aynı kişinin Hacı Mehmet Efendi cami ve kütüphane vakfına da yardımda bulunduğu görülmektedir.²²⁵

3. BAYINDIRLIK HİZMETLERİYLE İLGİLENEN VAKIFLAR

Osmanlı döneminde şehircilik ve belediye hizmetlerinin tamamı yine vakıf sistemine dayanmaktadır. Osmanlı Devletinde belediye hizmetlerinin yerine getirilmesinde devletin doğrudan mali bir bütçesi bulunmamaktadır. Bu hizmet için halktan vergi alınmadan o dönemin en kalabalık merkezlerini oluşturan Osmanlı şehirlerinde, belediye ve şehircilik hizmetlerinin mükemmel ve düzenli bir şekilde yürütülmesinde vakıflar önemli rol oynamıştır.²²⁶

Bayındırlık hizmetleri kapsamında, bugün olduğu gibi, yol, köprü, kanal, kemer, bent, çeşme, sebil, kaldırım ve kervansaray sayılabilir. Bu hizmetlerin hemen tamamı vakıf yoluyla tahsis edilmiş ve halkın kullanımına sunulmuştur. Osmanlı döneminde askeri amaçlara ait bayındırlık hizmetleri dışında devletin doğrudan bir katkısı görülmemektedir.²²⁷

3.1. Ulaşım ve Konaklama Vakıfları

Osmanlılarda şehir hayatında gerekli olan ekonomik akışın sağlanabilmesi için hanlar, kervansaraylar ve bedestenler inşa edildiği görülmektedir. Şehirlerin ihtiyaçlarının karşılaması için yapılan şehirlerarası ticaret bu yapılara ihtiyaç duyulmasını sağlamış ve bu yapılar asırlar boyunca ülke topraklarında artarak

²²⁴ Yolalıcı, a.g.m., s. 467.

²²⁵ BOA. EV. MKT. Dosya No. 00123.

²²⁶ Ertem, a.g.m., s. 36-37.

²²⁷ Ertem, a.g.m., s. 35-36.

yayılmıştır. Ticari hayatın devamlılığı için otel, pazaryeri ve yol üstü dinlenme noktaları olarak kullanılan bu yapılar vakıf mülkü olarak geçmektedir. Şehrin gelişmesinde önemli rol oynayan bu yapılar varlıklarını çoğu zaman vakıflar yoluyla devam ettirmişlerdir.²²⁸

Bu noktada önemli hizmetler sağlayan kervansaraylar kaynaklarda han olarak da anılmaktadır. Günümüzde han, şehir içinde konaklama ve ticaret amacıyla inşa edilen yapılardır. Hanlar mal yapımı ve ticaret işlerinin birlikte görüldüğü mekânlardır ve isimlerini de burada üretilen mallardan almışlardır. Şehirlerarasındaki yollar üzerinde yaptırılan ve kuruluşları bakımından çeşitli ihtiyaçları karşılayacak şekilde olanlara ise kervansaray denilmektedir. Kervanlar burada geçici olarak konaklar, beraberinde getirdikleri malların ticaretini ve para işlemlerini yaparlardı.²²⁹

Şehirlerin ticarî hayatında büyük önemi olan hanların örnekleri, XIX. yüzyılda Giresun şehrinde görülmektedir. Şer'iyye sicillerinden takip edebildiğimiz bazı hanların misafirleri, malları ve hanların merkeze yakın yerlerde olduğu anlaşılmaktadır.

Kayıtlara göre Giresun'da pek çok hana rastlanılmaktadır. Kumyalı Mahallesi'nde Suluhan²³⁰, çarşı içinde bulunan Bulatoğlu Hanı,²³¹ çarşı içinde bulunan Melikoğlu Hacı Anbarsun Hanı, çarşı içinde bulunan Nohudoğlu Hanı,²³² çarşı içinde bulunan Kazancı Hanı,²³³ çarşı içinde Ermenilere ait olan Veledyani Hanı,²³⁴ Hacı Miktad Mahallesi'nde bulunan Ahmed Efendi Hanı,²³⁵ çarşı içinde bulunan Arslanoğlu Hanı²³⁶, çarşı içinde bulunan Hadişyan Hanı,²³⁷ çarşı içinde bulunan Kerak

²²⁸ Semavi Eyice, "Bedesten", İA, C. 5, TDV Yayınları, Ankara 1992, s. 302.

²²⁹ Şebnem Akalın, "Kervansaray", İA, C. 25, TDV Yayınları Ankara 2002, s. 299.

²³⁰ GŞS.1404, s. 12.

²³¹ GŞS.1404, s. 258.

²³² GŞS.1409, s. 9.

²³³ GŞS.1409, s. 31.

²³⁴ GŞS.1409, s. 124.

²³⁵ GŞS.1410, s. 77.

²³⁶ GŞS.1410, s. 145.

²³⁷ GŞS.1414, s. 106.

Ağa Hanı²³⁸ ve sahilde iskele başında bulunan Çilingiroğlu Hanı²³⁹ kayıtlarda adı geçen önemli ticaret noktalarıdır.²⁴⁰

XIX. Asırda aktif halde bulunan bu ticaret merkezleri, şehrin ekonomisine ev sahipliği yapmanın yanında kent sakinlerinin ihtiyaçlarını da karşılamaktaydı. Engebeli arazisi ve kıyı boyunca uzanan dağlarıyla kara ulaşımını oldukça zorlaştıran bu coğrafya da deniz ulaşımı hayati önem taşımaktaydı. Bu sebeple liman ya da iskele yakınlarından önemli ticaret merkezleri kurulmuş ve burada ticareti yapılan ürünler çarşıdaki hanlarda ya da kurulan pazarlarda halka arz edilmekteydi.

Bu asırda önemli bir ticaret merkezi haline gelen Giresun kenti limanında fındık, şap ve hayvansal ürünlerin satışı ön plana çıkarken, kumaş, buğday, tütün, madeni eşyalar, çuval, alkollü içecekler ve yakıt gibi kalemlerin dış alımları yapılmaktaydı. Halktan toplanan ürünler çoğu zaman limandan alıcıya gönderilirken, limandan gelen mallarda daha çok hanlar yoluyla ahaliye ulaştırılırdı.²⁴¹

3.2. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleriyle İlgilenen Vakıflar

Osmanlı ülkesinde sağlık hizmetleri konusunda da en önemli kurumlar vakıflar olmuştur. Günümüz modern devletinin en önemli görevlerinden biri olan sağlık hizmetleri uzun bir süre devletin müdahalesi dışında gerçekleşen hizmetler olmuştur. Devletin kamu sağlığına doğrudan müdahale etmesi anlayışı evvela 18. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkmış ve kamu sağlığı devletin meşruiyetinin temel dayanaklarından biri haline gelmiştir²⁴²

Taşrada devletin oluşturmaya çalıştığı sağlık teşkilatlanması açısından bakıldığında belediyelere yüklenen bu görev alanının da ekonomik sıkıntılar sebebiyle etkili hizmet verebildiği söylenemez. Bu nedenle, taşrada halk sağlığına yönelik kurumsal girişimlere gücü yetmeyen devlet, halkın bilinçlendirilmesi için her dilde risaleler dağıtmış ve zaman zaman aşı kampanyaları düzenlemiştir. Kısıtlı imkânlar

²³⁸ GŞS.1414, s. 133.

²³⁹ GŞS.1414, s. 269.

²⁴⁰ Fatsa, a.g.e., s. 62.

²⁴¹ Emecen, "Giresun", s. 82; Karaman, a.g.t., s.126-128.

²⁴² Özgür Yılmaz, "Veba, Kolera ve Salgınlar: Trabzon'da Halk Sağlığı ve Sağlık Kurumları (1804-1895)", **Mavi Atlas**, 5/1, 2017, s. 173.

dâhilinde, tabip tayinleri ile vatandaşların sağlık sorunlarını gidermeye çalışmıştır. Bu tabiplerin yeterli olduğu söylenemezse de en azından halk sağlığının ve bunu tehdit eden unsurların izlenmesinde ve yetkilere bildirilmesinde önemli bir görev icra etmiştir.²⁴³

XIX. Asıra gelindiğinde Osmanlı devletinde hastanelerin hiçbiri doğrudan devlet tarafından yapılmamıştır. Bütün sağlık kurumları hayır sahipleri tarafından ve vakıf yoluyla ihdas edilmiştir. Tımarhane, darüşşifa ve tavhane olarak adlandırılan sağlık kurumlarında çalışan personelin maaşları da yine bağlı oldukları vakıf tarafından karşılanırdı.²⁴⁴

Giresun bölgesinde devletin ya da vakıfların kurduğu önemli bir sağlık kuruluşlarına rastlanılmamakla birlikte bölgesel karantinalar da ve halk sağlığının korunması amacıyla tabipler ya da eczacılardan kurulan bir ekibin tayin edildiği ve aşı kampanyalarının düzenlendiği bilinmektedir.²⁴⁵

3.3. Su Hizmetleri Vakıfları

İnsanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri olan su insanlığın var oluşundan beri önemini korumuş, şehirleşmenin ve medenileşmenin bir aracı olarak görülmüştür. Temel ihtiyaç olmasından dolayı su ile yapılan hayırlar kutsal sayılmış ve insanlar su üzerine hayır yapmaya teşvik edilmiştir. Bu hayır yapma isteği vakıf müessesesi ile birleşince su hizmetlerini veren vakıflar ortaya çıkmıştır. Su şehirlere, köylere vakıf kurumları vasıtasıyla ulaştırılmıştır. İnşa edilen su kemerleri, sarnıçlar çeşmeler, hamamlar sayesinde insanların temizlikte ve diğer gereksinimlerinde duydukları su ihtiyacı karşılanmıştır.²⁴⁶

²⁴³ Yılmaz, a.g.m., s. 196.

²⁴⁴ Ertem, a.g.m., s. 35-36.

²⁴⁵ BOA. A.}MKT. Dosya No: 168, Gömlek No: 98.

²⁴⁶ Yediyıldız, a.g.e., s. 244.

3.3.1. Hamam Vakıfları

Hamamlar, vâkıflar tarafından bütünüyle gelir getirici mülk olarak olarak görülmektedir.²⁴⁷ Osmanlı tarihi boyunca çok sayıda hamam inşa edilmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan ilki hamamların iyi gelir getirmeleri sebebiyle hayır eserlerine gelir kaynağı olarak vakfedilmesi, ikincisi hamamların ait oldukları yapı bütünüünün merkezi olan cami cemaatine hizmet etmesidir.²⁴⁸

XIX. asır vakıf kayıtlarına göre Giresun'da Seyyit Mehmet Paşa Vakfı'na ait Çifte Hamamı,²⁴⁹ Sebiz Hamamı, Havuzlu Hamam ve Şifalı Hamam adında dört hamamda bahsedilmektedir.²⁵⁰ Ancak bölgede hamamların yanında Seydişah Cami vakfına Seydişah hamamı,²⁵¹ Seydi Mahmud Paşa Cami vakfına ait Kuyucu Hamamı,²⁵² Kapu Hamamı²⁵³ gibi önemli vakıf eserler bulunmaktadır. Bu vakıflar çoğunlukla cami giderleri karşılamak adına cami yanlarında tesis edilmiş ancak bazen müstakil olarak kurulmuş ve gelirleriyle başka yapıların giderleri karşılamak amacıyla da hamam vakıfları kurulmuştur.

3.3.2. Çeşme (Şadırvan) Vakıfları

Türk-İslam kültüründe hayrat olarak yapılan çeşmeler, şehir, kasaba ve yerleşme yerlerinde olduğu gibi ana yolların kenarlarında, meydan ve kırık yerlerde de inşa edilen yapılardır. Osmanlılarda önemli bir hayır eseri olarak görülen çeşmeler, aynı zamanda ülkenin her tarafına yayılmış hayrat vakıf eserleridir.²⁵⁴

Kayıtlarda doğrudan bilgi verilmese de Giresun ve çevresinde çok sayıda çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmelerden kayda geçen en eskisi merkezde bulunan 1883 tarihli Yüzbaşı suyu mahallesindeki çeşmedir. Merkezdeki bu çeşmeye oranla çok daha eski çeşmeleri Şebinkarahisar'da görmek mümkündür. Nitekim en eskisi 1648-1652 yılları arası yapılan başta Topal Mehmet Paşa Çeşmesi olmak üzere, 1802 tarihli

²⁴⁷ Yediyıldız, a.g.e., s. 244-245.

²⁴⁸ Semavi Eyice, "Hamam", İA, C. 15, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 414.

²⁴⁹ BOA. EV. MKT.CHT. Dosya No. 00321.

²⁵⁰ Bayram, a.g.m., s. 370.

²⁵¹ BOA. VGM. DEFTER, Dosya No. 00229.

²⁵² BOA. EV. EVM. Dosya No. 00046; BOA. EV. MKT. Dosya No. 00180.

²⁵³ BOA. EV. MKT. Defter No. 02516; BOA. EV. MKT. Defter No. 02565.

²⁵⁴ Semavi Eyice, "Çeşme", İA, C. 8, TDV Yayınları, Ankara 1993, s. 278.

Hüseyin Efendi Çeşmesi,²⁵⁵ 1810 tarihli Hacı Yakup Çeşmesi, 1875 tarihli Alay Çeşmesi ve 1865 yılında Pertevnihal Sultan bölgede yaptırdığı üç önemli çeşme, XIX. asrın önemli birer ürünüdür.²⁵⁶ Bunun yanında merkez de yine XIX. asrın ortalarına ait Sarı Hoca tarafından yaptırılan Hacı Hüseyin Mahallesi'nin Sokakbaşı mevkiinde bulunan çeşme ve buna ait suyollarının giderleri ve tamirâtı için fındık bahçeleri vakfedildiği görülmektedir.²⁵⁷

4. AZINLIKLARA AİT VAKIFLAR

XIX. Asır'da Giresun Kazasında yaşayan halk, İslâmiyet ve Hıristiyan dinlerine mensup olmakla Hıristiyan grup Rum ve Ermeni milletleri tarafından temsil edilmektedir. Nitekim Giresun Kazasında 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Müslüman ve gayrimüslim olarak yapılan ayırımı gayrimüslimler Rum, Ermeni ve Yahudi olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır.²⁵⁸ Bu nüfus sayımı sonrası 1835-1845 yıllarına ait tutulan nüfus defterine göre şehir merkezinde 933 Müslüman erkek, 594 Rum ve 111 Ermeni erkek bulunmaktadır.²⁵⁹

XIX. Asrın sonlarında yapılan sayıma göre 51.704 Müslüman, 11.884 Rum ve 938 Ermeni olmak üzere kazanın toplam nüfusu 64.526 sayısına ulaşmaktadır.²⁶⁰ Ortaya çıkan rakamlara bakıldığında bölgede azımsanmayacak bir azınlık grup vardır. XIX. Asra değin gayrimüslimlerin, Türk-İslam medeniyetinin hoşgörüsünden nasibini alarak dini yaşantılarını özgürce yaşamasına izin verilmiş ve mabetleri gibi sosyo-kültürel zenginliklerini de tesis etmelerine olanak sağlanmıştır.

²⁵⁵ BOA. EV. MH. Dosya No. 00515.

²⁵⁶ BOA. EV. ZMT. Dosya No. 00128; Fatsa, **a.g.e.**, s. 63-65.

²⁵⁷ BOA. EV. MKT. Dosya No. 01014; BOA. EV. MKT. Dosya No. 00021; BOA. EV. MH. Dosya No. 01116.

²⁵⁸ Nuri Akbayır, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu" **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İletişim Yayınları, İstanbul 1986, s.1238.

²⁵⁹ Sezai Balcı, **Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa**, Libra Kitap, İstanbul 2012, s. 20.

²⁶⁰ İbrahim Tellioglu, "Vital Cuinet'e Göre Karadeniz Bölgesi'nin Nüfusu", **Tarih Boyunca Karadeniz**, Serander Yayınları, Trabzon 2015, s. 274.

Nitekim bu bağlamda Osmanlı hukuku, devlete karşı olmamak şartıyla gayrimüslimlerin vakıf kurmalarına izin vermiştir. Müslüman olmayan bir kişi kendi rızasıyla malını kilise veya manastırın giderlerine vakfedebilir, fakat tesis edilen vakfi bir kilisenin adına resmileştiremezdi. Bu hukukî şarta uymak kaydıyla Osmanlı ülkesinde Ermeni, Rum ve Yahudiler başta olmak üzere gayrimüslimlere, Müslümanlar gibi sosyal ve kültürel alanda hizmet veren vakıflar kurmasına izin verilmiştir.

Osmanlı Devleti, kendi hâkimiyeti öncesinde kurulmuş olan kilise ve manastırların haklarını tanımış, daha önce arazi işletenler arazilerini, vakfi olanlar vakıflarını işletmeye, bağış toplayanlar da bağışlarını toplamaya devam etmişlerdir. Ermenilerin kilise ve manastırlara vakfettikleri köylere dair vakfiyelerin tamamıyla İslâm hukuk ve usulüne göre tertip edildiği belgelere yansımıştır.²⁶¹ Osmanlı döneminde, kiliseler giderlerini ayinlerden elde edilen bağışlarla karşılamayı sürdürmüşler ayrıca ayinlerde tabak dolaştırma, mum satma, hediyeler, evlilik, cenaze ve vaftiz gibi dinî törenlerden ücret alınarak giderlerin karşılanması yoluna gidilmişse de çoğu zaman vakıflar yoluyla bu ihtiyaçlar karşılanmıştır.²⁶²

Giresun Kazasında, XIX. Asır gayrimüslim vakıflarına baktığımızda merkez de bulunan ve günümüzde İl Çocuk Kütüphanesi olarak ayakta olan Gogora, Kuşkaya, Çal ve Kırkhamam köylerinin kiliselerinin bahsedilmektedir.²⁶³ Ayrıca aynı asırda Şaplıca Köyü ve Licese köyü kiliseleri gibi pek çok kiliseden bahsedilirken,²⁶⁴ bir tane Ermeni Katolik Mektebi ve yaklaşık yirmi iki tane Rum Ortadoks azınlık mektebinden bahsedilmektedir.²⁶⁵ Azımsanmayacak rakamlara ulaşan bu yapıların tesis edilmesi, tamiratı, giderlerinin ya da görevli ihtiyaçlarının karşılanması, gayrimüslim halk tarafından vakfedilen dükkân ve geliri, arazi ya da nakit gibi kalemler yoluyla sağlanmaktadır.

²⁶¹ Ahmet Akgündüz, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, OSAY Yayınları, İstanbul 1996, s. 238-241.

²⁶² M. Macit Kenanoğlu, **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, s. 196.

²⁶³ BOA. A.}MKT. UM. Dosya No. 11/75.

²⁶⁴ Fatsa, **a.g.e.**, s. 68.

²⁶⁵ Yolalıcı, **a.g.m.**, s. 464-465.

SONUÇ

Vakıf müessesesi, Türk-İslam uygarlığının önemli hizmetleri yerine getirmiş önemli bir hayır kurumudur. Bu kurum Osmanlı ülkesinde halkın günlük yaşayışın kolaylaştırıcı, sosyal düzeni sağlayıcı ve insanın, devleti nazarında önemli olduğuna müşahit olduğu önemli bir sosyal teşkilattır. Bu müessese Osmanlı ülkesinin her kısmında sosyal, ekonomik ve kültürel yönden kalkındırmayı amaçlamaktadır. Bugün devletin üstlenmiş olduğu dini, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve sağlık gibi hizmetler, Osmanlı döneminde vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür. Bu sebeple Osmanlı Devleti bir vakıf medeniyeti olarak tanımlanabilir.

Osmanlı ülkesinin pek çok bölgesine insanların ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal yaşama yardımcı binalar inşa edilmiştir. Bu binaların tesisi ve karşılayacağı ihtiyacın devamlılığı gibi durumlarda çoğu zaman vakıf müessesesi ile karşılaşmaktadır. XIX. Asırda merkeze yakın yerleşimlerde vakıflara ait çeşitli alanlarda pek çok yapıya rastlamaktayken taşra bölgelerde bu çeşitlilik ve hizmet bolluğu azalmaktadır. Nitekim bunun örneğini Giresun şehrinde de görebilmekteyiz. Çoğunlukla kentin zengin ahalisinin ve kısmen de merkezden gelen yardımlar ve devlet adamlarının katkılarıyla oluşturulan umumi hizmete açık eserlerin neredeyse tamamının vakıflar yoluyla yapıldığını görmekteyiz.

Yaptığımız bu çalışma da Giresun'da Osmanlı döneminin XIX. yüzyılına ait vakıf eserleri incelenerek, bu vakıfların şehrin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu yaptığı katkı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. XIX. yüzyıl Giresun kenti de merkezden uzak bir bölge olması sebebiyle büyük vakıf eserlerinin aksine daha çok kent halkı tarafından vakfedilen ekonomik yardımlarla ihtiyaçlarını karşılamak çalışmaktadır.

Giresun merkez, taşra ve köylerinde yapılan sayısız cami ve mescit, öğrencilerin eğitimini tamamlamaları için kurulan her türlü mektep, tüccarın malının üretmesinden satması sürecine kadar ihtiyaç duyduğu korunma ve konaklama ihtiyacının tümü, insanların günlük ihtiyaçlarını karşılayan çeşme, hamam, köprü ve

daha pek çok toplumsal binanın giderlerinin bunlara vakfedilen vakıflar yoluyla karşılandığını görmekteyiz.

Vakıf defterleri, Beratlar, Şer'iyeye sicilleri ve döneme ait pek çok kayıtlardan anlaşılacağı üzere ihtiyaç duyulan bir hizmetten bahsetmeyle başlayan belgelerde vakıf sahibinden, mütevellisine vakıf görevlilerinin atamalarından tamiratına kadar pek çok bilgiyi görebilmekteyiz. Belgelerden anlaşılacağı üzere bölgesel özelliklerden olsa gerek Giresun şehrindeki vakıfların gelirleri çoğunlukla fındık bahçeleri, tarlalar ve merkezde bulunan dükkânların kira gelirleri olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik olarak zor zamanlar geçirdiği XIX. asırda, ülkenin genelinde olduğu gibi Giresun'daki vakıfların pek çoğu da usulsüzlükler nedeniyle merkezi denetim altına alınmıştır. Nitekim vakıf eserlerin giderleri, tamirata ya da sorunları ile ilgili yazışmalarda kararın çoğu zaman merkezin talimatıyla verildiği görülmektedir. Toplumsal her türlü ihtiyaca cevap veren vakıf müessesesi bu sıkıntılı dönemde bile neredeyse beşikten mezara eğitim, ibadet, temizlik, ticaret ve her türlü bayındırlık işleriyle ilgilenmeye devam ettiği incelediğimiz belgelerde açıkça görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA**A- ARŞİV VESİKALARI****1. Osmanlı Arşivi Belgeleri**

BOA. A.}MKT. Dosya No: 168, Gömlek No: 98.

BOA. A.}MKT. UM. Dosya No. 11/75.

BOA. AE.SMHD.I.. Dosya No: 219, Gömlek No: 17430.

BOA. AE.SMHD.I.. Dosya No: 230, Gömlek No: 18380.

BOA. C..MF.. Dosya No: 17, G mlek No: 815.

BOA. EV. BRT. / 185 – 11, s. 1-4.

BOA. EV. BRT. 136/2, s. 1-4.

BOA. EV. BRT. 179/35, s. 3-4.

BOA. EV. BRT. 185/3, s. 1-2.

BOA. EV. BRT. 37/8, s. 1.

BOA. EV. BRT. Belge No. 48/14, s. 1-5.

BOA. EV. BRT. Dosya No. 193/24, s. 4.

BOA. EV. BRT. Dosya No. 230/10, s. 1-5.

BOA. EV. BRT. Dosya No. 65/18. s. 2.

BOA. EV. BRT.64/15, s. 1.

BOA. EV. EVM. Dosya No. 00046.

BOA. EV. EVM. Dosya No. 00046.

BOA. EV. MH. Dosya No. 00515.

BOA. EV. MH. Dosya No. 01116.

- BOA. EV. MKT. CHT. Dosya No. 00752.
- BOA. EV. MKT. Defter No. 02516.
- BOA. EV. MKT. Defter No. 02565.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 00021.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 00123.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 00180.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 01014.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 03161.
- BOA. EV. MKT. Dosya No. 03165.
- BOA. EV. MKT.CHT. Dosya No. 00321.
- BOA. EV. ZMT. Dosya No. 00128; Fatsa, a.g.e., s. 63-65.
- BOA. EV.d... Dosya No: 21957, Gmlek No: 1288.
- BOA. HAT. Dosya No: 1591, Gmlek No: 33.
- BOA. HAT. Dosya No: 1618/ 18.
- BOA. MKT. Dosya No. 00180.
- BOA. TT.d.. Dosya No. 557.
- BOA. VGM. DEFTER Dosya No. 00871.
- BOA. VGM. DEFTER, Dosya No. 00229.
- BOA. VGM. DEFTER. Dosya No. 00871.
- BOA. AE. SMST.III , Dosya No: 360, Gmlek No: 28808.

2. Vilayet Salnameleri

1286 (1869), Trabzon Vilayeti Salnamesi.

1287 (1870), Trabzon Vilayeti Salnamesi.

- 1288 (1871), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1289 (1872), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1290 (1873), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1291 (1874), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1292 (1875), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1293 (1876), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1294 (1877), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1295 (1878), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1296 (1879), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1298 (1881), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1305 (1888), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1309 (1892), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1311 (1894), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1313 (1896), Trabzon Vilayeti Salnamesi.
1315 (1898), Trabzon Vilayeti Salnamesi.

2.1. Şer'iyye Sicil Defterleri

GŞS. 1403, s. 91, GŞS. 1403, s. 103, GŞS. 1403, s. 59, GŞS. 1403, s.87, GŞS. 1404, s. 119, GŞS. 1404, s. 311, GŞS. 1404, s. 99, GŞS. 1406, s. 53, GŞS. 1407, s. 163-164, GŞS. 1407, s. 274, GŞS. 1407, s.115, GŞS. 1409, s. 40, GŞS. 1416, s. 23, GŞS. 1416, s. 95, GŞS. 1416, s.136, GŞS. 1428, s. 204, GŞS. 1428, s. 323, GŞS. 1430, s. 72, GŞS. 1434, s. 49, GŞS.1403, s. 54, GŞS.1403, s. 85, GŞS.1403, s. 87, GŞS.1403, s.11, GŞS.1403, s.111, GŞS.1403, s.118, GŞS.1403, s.166, GŞS.1403, s.166, GŞS.1403, s.172, GŞS.1403, s.172, GŞS.1403, s.174, GŞS.1403, s.63, GŞS.1403, s.65, GŞS.1404, s. 12, GŞS.1404, s. 258, GŞS.1404, s. 258, GŞS.1404, s. 311, GŞS.1404, s.122, GŞS.1404, s.135, GŞS.1404, s.16, GŞS.1404, s.178, GŞS.1404, s.232, GŞS.1404, s.256, GŞS.1404, s.31, GŞS.1404, s.43, GŞS.1406, s. 105, GŞS.1406,

s.107, GŞS.1409, s. 124, GŞS.1409, s. 31, GŞS.1409, s. 9, GŞS.1409, s.130, GŞS.1410, s. 145, GŞS.1410, s. 77, GŞS.1414, s.13, GŞS.1414, s.20, GŞS.1414, s.288, GŞS.1416, s.38, GŞS.1422, s.103, GŞS.1423, s.11, GŞS.1426, s. 6, GŞS.1426, s.84, GŞS.1428, s. 321, GŞS.1428, s. 345, GŞS.1434, s. 95, GŞS.1434, s.103, GŞS.1434, s.49, GŞS.1435, s. 38, GŞS.1436, s. 182, GŞS.1436, s.156, GŞS.1438, s. 135, GŞS.1438, s. 274, GŞS.1445, s. 38, GŞS.1446, s. 145, TŞS. 1806, s. 81.

B. ARAŞTIRMA ESERLERİ

AKALIN, Şebnem “Kervansaray”, **İA**, C. 25, TDV Yayınları Ankara 2002.

AKBAYIR, Nuri, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu” **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C. V, İletişim Yayınları, İstanbul 1986.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”, **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 447-460.

_____, Ahmet, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, OSAV Yayınları, İstanbul 1996.

ANAMERİÇ, Hakan, “Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi”, **VI. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2011, s. 53-78.

ARDEL, Ahmed, “Karadeniz”, **İA**, C. 6, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

BALCI, Sezai, **Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa**, Libra Kitap, İstanbul 2012.

BALTACI, Cahit, “Mektep”, **İA**, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 5.

BALTACI, Cahit, **XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İrfan Yayınları, İstanbul 1976.

BARKAN, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir iskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler.” **Vakıflar Dergisi**, S. 2, 1942, s. 279-386.

BARKAN, Ömer, AYVERDİ, Lütfi Ekrem Hakkı, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, Baha Matbaası, İstanbul 1970.

BAYRAM, Sadi, “Giresun İli Vakıflarına Toplu Bakış” **Giresun Tarihi Sempozyumu Bildirileri (24-25 Mayıs 1996)**, İstanbul 1996, s. 365-390.

BEKDEMİR, Ünsal **Karadeniz Kıyı Kentleri**, Çizgi Kitapevi, Konya 2007.

BIŞKYAN, P.Minas. **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası (1817-1819)**, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 1969.

BİR MEDENİYETİN İZDÜŞÜMÜ, Haz. Ufuk Gülsoy vd., Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 2012.

ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

DARKOT, Besim “Giresun”, **İA**, C. 4, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

EMECEN, Feridun, “Clavijo’dan Fallmerayer’e Giresun’da Seyyahlar (1404-1840)”, **Giresun Kültür Sempozyumu (30-31 Mayıs 1998)**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 23-30.

_____, Feridun, “Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri”, **Giresun Tarih Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996)**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, s. 19-24.

_____, Feridun, “Giresun”, **DİA**, C.14, TDV Yayınları, Ankara 1996.

_____, Feridun, “XV-XVI. Asırlarda Giresun ve Yöresine Dair Bazı Bilgiler” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Aralık 1989, S. 4, Samsun 1989, s.157-166.

_____, Feridun, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, TTK Yayınları, Ankara 1989.

ERİNÇ, Sırrı, “Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşafı Şeritler”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S. 7-8, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, İstanbul 1945, s. 119-140.

ERTEM, Adnan, “Osmanlıdan Günümüze Vakıflar”, **Divan Dergisi**, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, S. 6, 1999, s. 25-65.

ERÜNSAL, İsmail E., “Kütüphane”, **İA**, C. 27, TDV Yayınları, Ankara 2003.

EYİCE, Semavi, “Bedesten”, **İA**, C. 5, TDV Yayınları, Ankara 1992.

_____, Semavi, “Çeşme”, **İA**, C. 8, TDV Yayınları, Ankara 1993.

_____, Semavi, “Hamam”, **İA**, C. 15, TDV Yayınları, Ankara 1997.

FATSA, Mehmet, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Vakıf Yoluyla İskân Metoduna Bir Örnek: Alucra’da Çağırğan Zaviyeleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. 36, Aralık 2011, s. 87-100.

_____, Mehmet, **Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserleri**, Giresun Belediyesi Yayınları, Giresun 2008.

_____, Mehmet, SARITAŞ, H. İbrahim, “Giresun Merkez’de Osmanlı Devri Vakıf Eser Kitabeleri”, **Varlıklar Dergisi**, S. 28, Aralık 2012, s. 141-154.

GELİŞLİ, Yücel, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri”, **Türkler**, C. 15, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, s. 35-43.

GİRESUN İL YILLIĞI 1973, Haz. İl Yıllığı Hazırlama Komitesi, Giresun Valiliği, Ankara 1973.

GİRESUN KENT KÜLTÜRÜ, Erdoğan Altınkaynak (ed.), Giresun Valiliği Yayınları, Ankara 2008.

GÖKBİLGİN, Tayyip, “XVI. Yüzyıl Başlarından Trabzon Livası”, **Bellekten**, C. XXVI, Nisan 1962.

GÜNAY, Hacı Mehmet, “Vakıf”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Medrese”, **İA**, C. 28, TDV Yayınları, Ankara 2003.

KARA, Mustafa, “Tekke”, **İA**, TDV Yayınları, C. 40, Ankara 2001.

KARAMAN, Oktay, **Giresun Kazası (1850-1900)**, Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999.

KAZANCIGİL, Aykut, **Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2000.

KAZICI, Ziya, **İslami ve Sosyal Açından Vakıflar**, Marifet Yayınları, İstanbul 1985.

_____, Ziya, **Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti**, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.

EREN, Kemal, **Dünü ve Bugünüyle Giresun**, Giresun 1961.

KENANOĞLU, M. Macit, **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, s. 196.

KILIÇ, Davut, TOPAL, İbrahim, "Salnamelerde Giresun'un Sosyal ve Dini Yapısı 1869-1905", **Karadeniz**, S. 12, Yıl 3, Kültür Ajans Yayınları, s. 63-79.

KODAMAN, Bayram **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, TTK Yayınları, Ankara 1991.

KÜRKCÜOĞLU, Kemal, Edip **Süleymaniye Vakfiyesi**, Ankara 1962.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., **Osmanlı Belgelerinin Dili**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1994.

LA MOTRAYE, Aurby de, **La Motraye Seyahatnamesi**, İstiklal Kitabevi, İstanbul 2007.

NEBİ Bozkurt, "Cami", **İA**, C.7, TDV Yayınları, Ankara 1993.

OCAK, Ahmet Yaşar, FARUQİ, Sureyya, "Zaviye", **İA**, C. 13, MEB Yayınları, İstanbul 1986.

ÖZ, Mehmet, **XV-XVI. Yüzyıllarda Canık Sancağı**, TTK Yayınları, Ankara 1999.

ÖZCAN, Tahsin, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı", **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 872-877.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "Vakfiye", **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012.

ÖZTÜRK, Cemil, "Rüşdiye", **İA**, C. 35, TDV Yayınları, İstanbul 1997.

ÖZTÜRK, Nazif, "Evkaf", **İA**, C.11, TDV Yayınları, Ankara 1991.

_____, Nazif, "Fetihlerde Vakıf Sisteminden Yararlanma Metotları", **1. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı 24-25 Mayıs 1996**, İstanbul 1997, s. 148-158.

_____, Nazif, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, **Türkler**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 433-446.

_____, Nazif, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, TDV Yayınları, Ankara 1995.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, MEB Yayınları, İstanbul 2004.

SAYDAM, Abdullah, “Vakıf Anlayışında Yenilenme İhtiyacı Ve 19. Yüzyıl Ortalarında Trabzon Vakıfları”, **Osmanlı Araştırmaları**, İstanbul 2004, s. 187-218.

SÜMER, Faruk **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.

_____, Faruk, **Tirebolu Tarihi**, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul 1992.

ŞENER, Mehmet, “Câmi”, **DİA**, C. 7, TDV Yayınları, İstanbul 1993.

TABAKOĞLU, Ahmet **Türk İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994.

TANMAN, M. Baha, “Asitane”, **İA**, C. 3, TDV Yayınları, Ankara 1991.

TAŞKIN, Ünal, “Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.1, Sonbahar 2008, s. 343-366.

TELLİOĞLU, İbrahim, “Vital Cuinet’e Göre Karadeniz Bölgesi’nin Nüfusu”, **Tarih Boyunca Karadeniz**, Serander Yayınları, Trabzon 2015, s. 267-280.

_____, İbrahim, **Trabzon Rum Devleti**, Serander Yayınları, Trabzon 1999.

TRAK, Selçuk, “Giresun-Ordu ve Ardülkesinde Beşeri Coğrafya Araştırmaları”, **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 2, S.1, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1943, s. 145-159.

TUNCEL, Metin, “Karadeniz”, **İA**, C. 24, TDV Yayınları, Ankara 2004.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, TTK Yayınları, Ankara 1988.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi”, **Osmanlı**, C. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 534-550.

_____, Bahaeddin, “Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü”, **Vakıflar Dergisi**, S. XIV, Ankara 1982, s. 1-27.

_____, Bahaeddin, “Vakıf”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012.

_____, Bahaeddin, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi**, TTK Yayınları, Ankara 2003.

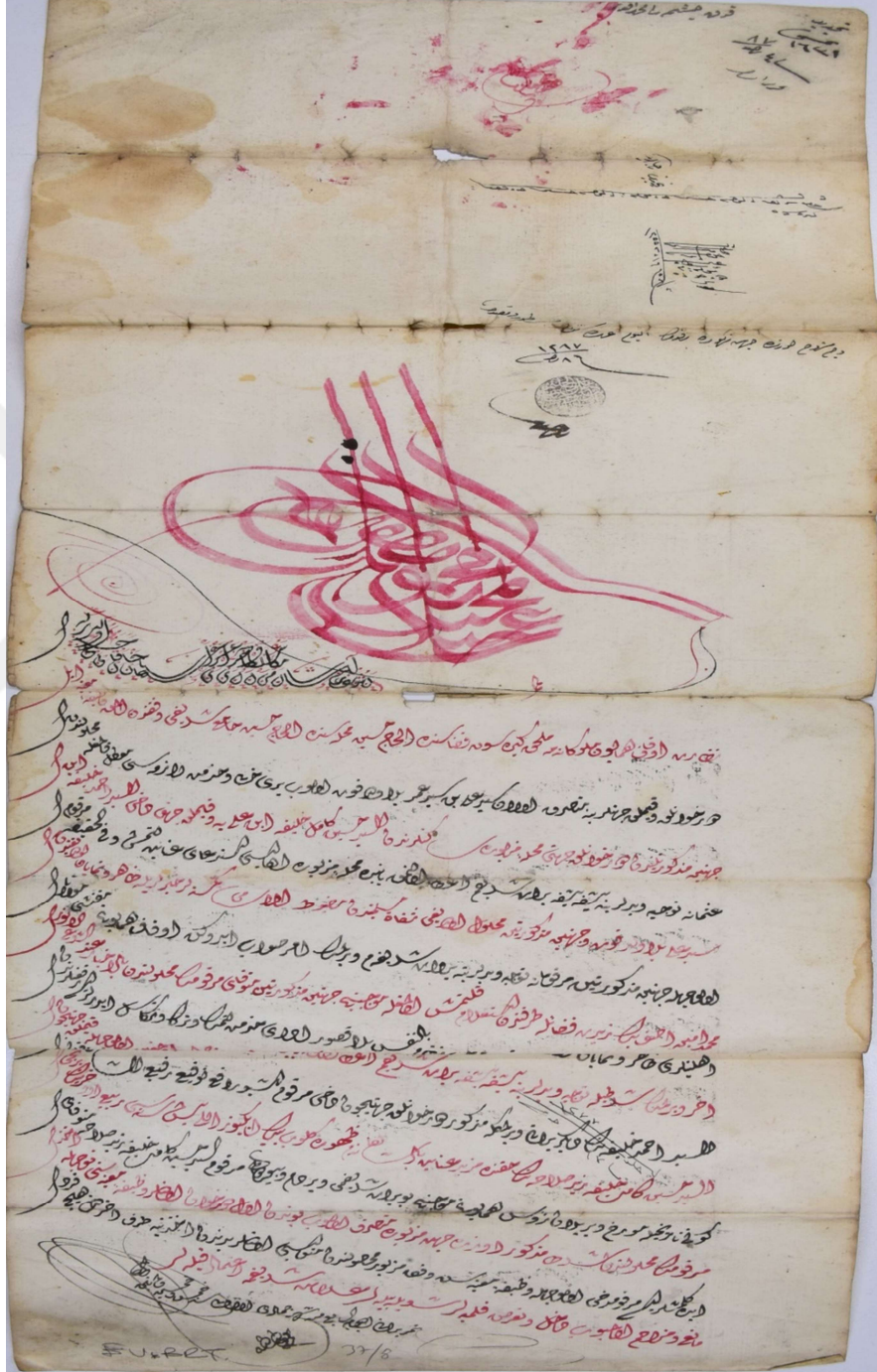
YILMAZ, Özgür, “Veba, Kolera ve Salgınlar: Trabzon’da Halk Sağlığı ve Sağlık Kurumları (1804-1895)”, **Mavi Atlas**, 5/1, 2017, s. 172-200.

YOLALICI, M. Emin, “Maarif Salnamelerine Göre; Trabzon Vilayeti’nde Eğitim ve Öğretim Kurumları”, **OTAM**, S. 5, 1994, s. 435-473.

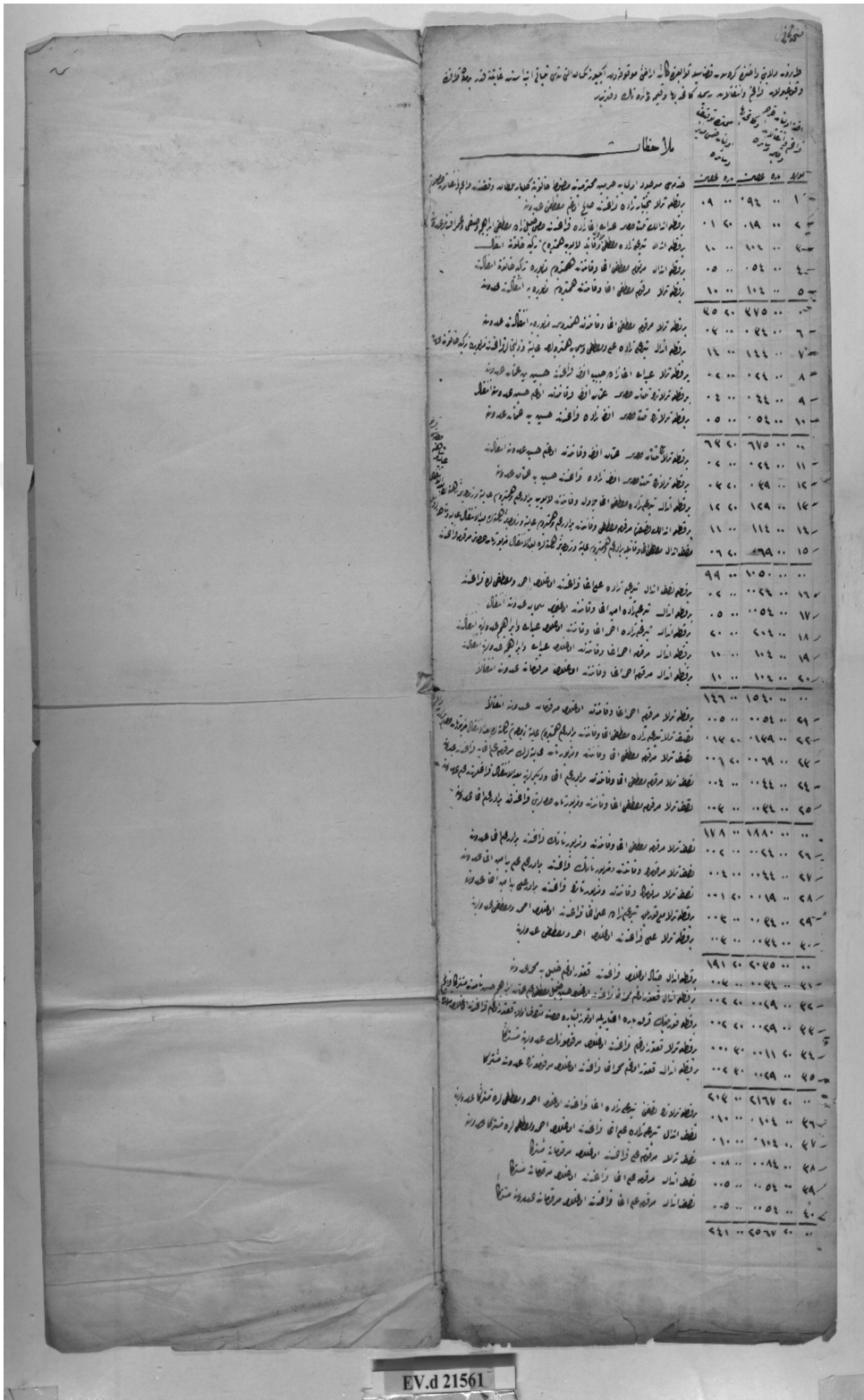
YÜKSEL, Ayhan, **Tirebolu**, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2003.

YÜKSEL, Hasan, “Vakfiye”, **İA**, C. 42, TDV Yayınları, Ankara 2012.

EKLER

1. Vakıflarla İlgili Bir Berat Örneği (BOA. EV. BRT. 37/8)(Hacı Hüseyin Cami ile İlgili Belge)

2. Vakıf Defteri Örneği (BOA. EV.d. 21561/3)(Kapu Hamamı ile İlgili Belge)

مد مظان

نوع خزان	نوع حساب	مقدار و طائفه			واقف اسم شریف	عمل و نوع
		بروکار	موقوفه	عمومی		
جایز شریف	امام	1	340		سید محمد علیا	گیره سوده
	خطیب	1				
	مؤذن	1				
	معلم	1				
جایز شریف	معلم	1				
	فرسه	1				
جایز شریف	معلم	1	341		شیخ سید محمد	گیره سوده قیوم سوده
	خطیب	1	342		سید محمد علی	گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	امام	1	343			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	خطیب	1	344			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
جایز شریف	امام	1	345			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	خطیب	1	346			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	مؤذن	1	347			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	معلم	1	348			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
جایز شریف	معلم	1	349			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	خطیب	1	350			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	مؤذن	1	351			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده
	معلم	1	352			گیره سوده نقاشی نقاشی دار ماه فرسوده

83

3. Vakıf Defteri Örneği (VGM. DEFTER. 02516)

4. Kuyucu Hamamı ile İlgili Belge (BOA. EV.MKT. 00180)

5. Yavuz Sultan Selim (Hüdavendigâr) Cami

6. Hacı Hüseyin Cami Şadırvanı

7. XIX. Asırdan Kalan Gogora Kilisesi (Günümüzde Giresun Müzesi)

8. Yakup Halife Türbesi

ÖZGEÇMİŞ

Esra SARIYILDIZ 06.10.1989 tarihinde Giresun'da doğdu. Giresun Anadolu İmam-Hatip Lisesinde başladığı lise hayatını Giresun Lisesinde tamamladıktan sonra Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında mezun oldu. Aynı yıl başlamış olduğu Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yüksek Lisans programına halen devam etmektedir.

İletişim Bilgileri:

E-mail: esrasariyildiz@gmail.com